

కథ — జీవితము

రచన :

అచార్య కాకా కాలేల్కర్

అనువాదం :

వేమూరి ఆంజనేయశర్మ

విశ్వసాహిత్య గ్రంథమండలి

= బెజవాడ =

మొదటి సుద్రణం

1000 పత్రము

రసతరంగిణి ప్రెస్, బెజవాడ

క. 7/19-3-46.

మ న ది

~*~

విశ్వసాహిత్యంలోని ఉత్తమరత్నాలను తెలుగు పాఠక
లోకానికి అందించవలె నగేది విశ్వసాహిత్య గ్రంథమండలి
ప్రధానాశయం. ముఖ్యంగా భారతదేశంలోని సముఖప్రాంతీయ
భాషాసారస్వతాన్ని అనువదింపజేసి తెలుగులో ప్రకటించ
దలచుకొన్నాము. ఈ ఉత్తమరచనను అనువదించి ప్రకటించు
కొనుటకు అనుమతించిన శ్రీ కాకా కా లేల్కర్ గారికి
నా హృదయపూర్వకాభివందనాలు. తొలిపలుకులు వ్రాసి
ఇచ్చిన దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రధాన కార్యదర్శి
శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణగారికి, భాషను సరిచూసి ప్రోత్స
హించిన శ్రీ రామూరి సత్యనారాయణగారికి, అనువాదాన్ని
ఆంధ్రవాణిలో ప్రకటించి మాటిమాటికీ నూతనోత్సాహాన్ని
పురికొల్పుతూ ఉన్న శ్రీ దిగవల్లి శేషగిరి రావుగారికి
నా సమోవాకాలు.

ఇట్లు

అనువాదకుడు.

దివంగతురాలైన

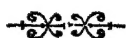
మాతృదేవత

రాఘవమ్మతు

భక్తితో.....

తొలి పలుకులు.

సంగీతం, సాహిత్యం, కళ ఈ మూడూ నాగరికత ప్రారంభమైన నాటినుండి వాడుకలో ఉన్న శబ్దాలే. ఈ మూడు శబ్దాలకూ విప్లవసమాజంలో బహువ్యాపకమైన ప్రచారం ఉన్నది. మనుష్యుడు తనబుద్ధిని ఉపయోగించి సృష్టించే ప్రతి అభిప్రాయాన్ని, ప్రతి వస్తువునూ పరీక్షించడానికి ఈ మూటిలో ఏదోఒకటి గీటురాయిగా ఉండితీరాలి. ఈ మూడు శబ్దాలూ ఉత్తమవిద్యావంతులూ, విద్వాంసులూ వాడుకోనేవి అయినప్పటికీ వీటి ప్రచారం ప్రజాసామాన్యంలో గూడా విరివిగా లేకపోలేదు. ఉత్కృష్టమైన జీవనసిద్ధికోసం ఉపయోగపడే వస్తువుల్లో ఈ మూటికీ ఎంతో గొప్పస్థానం ఉన్నది. ఈ మూడు వస్తువుల చరమసిద్ధినే సత్యం, శివం, సుందరమని మన పెద్దలు పరిగణించారు.

జనసామాన్యంలో ప్రచారమైన ఈ మూడు శబ్దాలూ మనుష్యసమాజంయొక్క అభివృద్ధికి, సుఖజీవనానికి, జీవన సంకల్పసిద్ధికి ఎంతో ఉపయోగపడినవి. కాని సంగీతాన్ని, సాహిత్యాన్ని, కళనూ జీవితంతో సమన్వయపరిచి, వాటిని జీవిత సాధనంగా గుర్తించిన మహనీయులు తక్కువనే చెప్పాలి. ఈ మూటిని సంఘాన్ని సంతోషపెట్టడానికి ఉపయోగపడే పరికరాలనుగా మాత్రమే ఉపయోగించుకొంటున్నాము. ఆత్మనందం కోసం, ఆత్మ సంతృప్తి కోసం, ఆత్మోద్ధరణకోసం మనం వాటిని

ఉపయోగించుకొనలేక పోతున్నాము. సంగీతమూ, సాహిత్యమూ ఉత్తమమోటికి చెంది, మనుష్య జీవితంలోనం ఉపయోగపడే పరికరాలుగా ఉండకపోయినా, అందువల్ల కలిగేహాని అని ప్రమాదకరమైనది కాదు. కాని, కళకుమాత్రం సన్నియోగం, సదుపయోగం కలగకపోతే ఏర్పడే హాని పక్షనాతీతం. మనం ఉపయోగించేబాషా, మనం ధరించేదుస్తులనూ, మన మానస్సులో నిరంతరం కరుగాడే ఆలోచనలనూ, మనం చేతులతో, కాళ్ళతో, అంతేకాదు, నమస్తమైన కిర్రేంద్రియ, జ్ఞానేంద్రియాలతో చేసే సమస్తకృత్యాలూ కళానివృత్తిగా చేసుకోగలిగినప్పుడే జీవితసరమావధిని చేరడానికి సుఖపు ఏర్పడుతుంది. సురుచి పూర్ణము, సుయోగ్యము, కళాపూర్ణమైన పద్ధతులమీద జీవిత రథాన్ని ఆయత్తవంచుకొంటేనే అది సరియైన గమ్యస్థానానికి చేర్చగలదు. లేకుంటే అరథం మధ్యచారిలోనే చిన్నాభిన్నం కాక తప్పదు.

సురుచి అనేది కొంత వ్యక్తిగతమైనదీ, కొంత సంఘ గతమైనదీగూడాను. సంఘంలో మంచిరుచిని ఏర్పాటు చేసే బాధ్యత కళాకారుని మీదా, కళాకారునిలో మంచి రుచిని ఏర్పాటుచేసే బాధ్యత సంఘమీదా తప్పకుండా ఉంటుంది. స్వాభావికంగానూ, దైవదత్తంగానూ లభించిన కళాజ్ఞానాన్ని సంఘమొక్క అభివృద్ధికోసం వినియోగించవలసిన ధర్మం కళాకారునిదైయున్నది.

కళను మనం ఆనందసిద్ధికి ఉపయోగపరుచుకొంటున్నాము. మనస్సులో ఉత్పన్నమయిన ప్రతి యోచనకూ, ప్రతి కోరికకూ ఆకృతిని కల్పించడం, ఆ ఆకృతిని మాటద్వారాగానీ,

చేతద్వారాగానీ, ధ్వనిద్వారాగానీ వ్యక్తంచేసి అరుభవించడం మూసవస్వభావం. ఈ స్వభావం జడబుద్ధి, సూక్ష్మబుద్ధి, సుబుద్ధి గలిగిన ముగ్గురిలోనూ ఒకేరీతిగా ఉంటుంది. ఈ మూడు తరగతుల జనులు ఉన్నంతకాలమూ కళద్వారా అనందం పొందడానికి వేరువేరు ప్రయత్నాలు జరుగుతూనే ఉంటవి. కాని సుబుద్ధి కలిగిన వ్యక్తి కళను చేయూతగా తీసుకొని ఆత్మానంద ప్రాప్తికి చేసిన నఫల ప్రయత్నమే కళయొక్క ఉత్తమ ప్రయోజనం. ఇంద్రియ ప్రకోపాన్ని కలిగించని హృదయ ప్రవృత్తుల నన్నింటినీ, శాంతి, ఆనందములవైపుకు అహింసాపద్ధతులద్వారా నడిపించే ప్రతిసాధనంలోనూ కళ ఉన్నది. కాని, మన సంస్కారాలు, తజ్జనితమైన కోరికలూ, తత్ఫలితంగా ఏర్పడే మన చేతలూ వ్యక్తిగతదోషంవల్లగానీ, సంఘసానిత ప్రభావం వల్ల గానీ ఉత్తమమైనవి కాకపోవడంచేత మనం కళారాధకులం కావడానికి ప్రయత్నం చేసినప్పటికీ జీవితచరమలక్ష్యంవైపుకు కళ మనలను తీసుకొని పోలేకపోతున్నది. అందువల్లనే కళకూ జీవితానికి సంబంధం లేదనీ, కళ కళకోసమే అనీ, అంతస్సుఖం కోసమే కళ అనీ, కళ అనుభూతికి లోబడేదే గాని చతుర్గతం గానీ శ్రవణగతం గానీ కాదనీ, హృదయాన్ని ప్లానితంచేసి దుఃఖాన్ని మరిచిపోవడానికి ఉపయోగపడే సాధనమే కళ అనీ, త్షణికంగా గానీ, శాశ్వతంగా గానీ సంకల్పనిద్ధికోసం ఈశ్వర సాన్నిధ్యం కోసం ఉపయోగపడే పరికరమే కళ అనీ, కళకు మనం ఎన్నోనో నిర్వచనాలు చెప్పుకుంటున్నాం. సీతి, సదాచారము, ఈశ్వరచింతన, న్యాయము, ధర్మము అన్నీ ఏవిధంగా జీవితచరమలక్ష్యప్రాప్తికి దారులూ అడేవిధంగా.

కళ గూడా ఒక రాజమార్గ మనీ, ఆ దారుల నన్నిటిని, నుఖ కరంగానూ, ఆనందకరంగానూ, కంటకహీనంగానూ చేయడానికి ఉపయోగపడే వస్తువే కళ అనీ శ్రీ కాకాసాహెబ్ కాలేళ్ళుగారు ఈ పుస్తకంలో నిరూపించడానికి ప్రయత్నించేశారు.

శ్రీ కాకా సాహెబ్ ఎన్నో సంవత్సరాలుగా సన్యాసాన్ని స్వీకరించిన పరివ్రాజకుడు. కాని, గొప్ప రసపిపాసి. నిరాడంబరమైన దుస్తులను ధరించి అతి సామాన్యముగా చరించే వ్యక్తి. కాని, తన ఆచరణశుద్ధిలో అసామాన్యము. గొప్ప విద్వాంసుడు. వ్రాయనకాదు. వేలకొలది పేజీలు గుజరాతీలోనూ, మరాఠీలోనూ, హిందూస్తానీలోనూ వ్రాశాడు. ఆయన వ్రాతల్లో అల్లీల భావాలుగానీ, లోలుపత్వంగానీ, దోషభూయిష్టమైన రసపిపాసగానీ కనబడదు. ఆయన వ్రాత సంతాగద్యకావ్యాలుగా పరిగణించవచ్చును. గంటలకొలది సంగీతాన్ని వినగలడు. ఎన్నోగంటలసేపు రాతిమీది రేఖలనూ, కాగితంమీది గీతలనూ, మైమరచి చూసి ఆనందించగలడు. కావ్యత్రయమైన భాషనూ, రససిక్తమైన కావ్యాన్నీ, రసోన్మాదంతో గూడిన పద్యాన్నీ, కన్నులకు మిరుమిట్లు గొలిపే శిల్పాన్నీ, హృదయాని చూరగొనే ప్రకృతి శోభనూ చూసి ఆయన ఎంతగా ఆనందిస్తాడో, భూమిమీద దోగాడేశిశువునూ, తిండి, గుడ్డ లేక అల్లాడే నిరుపేదనూ, అజ్ఞానుడైన విద్యార్థినీ, మహాజ్ఞానియైన మేధావినీ చూసిగూడా అంతే ఆనందిస్తాడు. జీవితాన్ని జ్ఞానాన్నీ, బుద్ధినీ హృదయాన్నీ, శక్తినీ సంతోషాన్నీ, సత్త్వాన్ని ఆహింసనూ, కళనూ ఆనందాన్నీ సాహి

త్యాగిని సంగీతాన్ని జీవితపరంగా సమన్వయపరచి సంఘానికి సమర్పించడం కోసం ఆయన ముప్పయి సంవత్సరాలనుండి సాధన చేస్తూ వచ్చాడు. ఆ సాధన ఫలితంగా ఆయన సృష్టించిన సాహిత్యంలో “కళా-వీక్ జేవన్ దర్శన్” అనే పుస్తకం ఒకటి. (దీనికి మాతృక గుజరాతీ). దీనిని నామిత్రుడు శ్రీ ఆంజనేయశర్మ గారు తెలుగులోనికి అనువదించి కాకాసాహెబ్ భావాలను తెలుగువారికి పరిచయం చేశారు. ఈ పుస్తకం కాకాసాహెబ్ సాహిత్యసాధనతోనూ, కళోపాసనతోనూ, ఆయన నిరంతర జీవనసంఘర్షణతోనూ పరిచయం కలగడానికి మొదటిమెట్టుగా ఉపయోగపడుతుంది దని సమ్మతమన్నాను.

గాంధీ నివాస్,
హిందీ ప్రచారసభ
మ ద్వారా సు.
15-3-46.

మోటూరి సత్యనారాయణ

ప రి చ యం

ఆచార్య కాకా కాలేల్కర్ 1885 సంవత్సరం డిశంబరు 1వ తేదీన మహారాష్ట్ర దేశంలోని సతారాలో జన్మించాడు. సరిగ్గా ఆ సంవత్సరం ఆ నెలలోనే అఖిలభారత కార్మికుల సంస్థ ఏర్పడడం, ఆ సంస్థకూ, కాకాజీకి అవినాభావ సంబంధం కలగడం, గమనించదగిన విషయమే. తండ్రి ప్రభుత్వోద్యోగి కావడం వల్ల కాకాజీకి బాల్యంలో తన తండ్రితో బాటుగా దేశ పర్యటనం చేసే సౌభాగ్యం సంత్రాప్తించింది. ఆ రోజుల్లో పర్యటనం చేయడం అంటే చాలా భయంకరంగా ఉండేది. కుటుంబంలో ఎద్దుబండిమీద బయలుదేరడం, ఏ అడవిలోనో ఏ చెరువు గట్టుమీదనో వంట జేసుకొని భుజించడం, ఏ చెట్టు క్రిందనో విశ్రమించడం అనాటి పర్యటన కార్యక్రమం. అగ విలో క్రూరజంతువుల భయం ఉండనే ఉండేది. పైన దొంగల బాధగూడా విపరీతంగా ఉండేది. అటువంటి కావ్యమయజీవితంలో కాలేల్కర్ గారి బాల్యజీవితం ఆనందంగా గడిచింది. అస్తమానం మహారాష్ట్రంలోనూ, కర్ణాటక ప్రాంతంలోనూ, స్వదేశసంస్థానాలలోనూ తండ్రితో బాటు తిరుగుతూ ఉండడం వల్ల ఆయన నియమబద్ధంగా ఏ పాఠశాలలోనూ చదువుకోలేదు. అందుకు ఆయన తన సంతోషాన్ని వెలిబుచ్చుతూ ఉంటాడు. తల్లి దండ్రుల ఒత్తిడి, ఉపాధ్యాయుల బాధా పడలేక మొట్టిక పరీక్ష పూర్తి చేసి పూనాలలోని ఫర్వూస్ కాలేజీలో ప్రవేశించాడు.

ధు. గణితశాస్త్రమన్నా, భాషాశాస్త్రమన్నా ఆయనకు చాలా లభిమానం. సైన్స్ లన్నా ఇష్టమే. కుటుంబం థార్మికమైన సనాతన సంప్రదాయానికి చెందింది కావడంవల్ల బ్రాహ్మణ సంస్కృతి ఆయనలో జీర్ణించి ఉండిపోయింది. ఆయన సృష్టించే సాహిత్యంలో ఈనాటికీ ఆనంస్కృతి తాలూకు ఛాయలు కనిపిస్తూనే ఉంటవి.

కాలేజీలో ఉండే రోజుల్లో వివేకానంద, రామతీర్థుల గ్రంథాలను చదివి రామతీర్థ గ్రంథాలను మరాఠీలోనికి అనువదించాడు.

ఇంతలో దేశంలో వంగవిభజనాందోళన రావడం, కాకాజీ ఆ ఆందోళన గందర్బంలో దౌర్జన్యముకమైన విప్లవం తీవ్రత సనే వర్గంగా చేరడం జరిగింది. అరివిండఘోషం, బ్రహ్మబంధు ఉపాధ్యాయుల సంవర్గంలోనికి వచ్చిన తరువాత ఆయన జీవితంలో కలిగిన మార్పులూ, ఆయన చేసిన పనులూ అజ్ఞాతంగానే ఉండడం మంచిది.

తరువాత కాకాజీ దేశంలో నవజాగృతిని కలగజేయడానికి జాతీయ విద్యాప్రచారం అవసరమని నిర్ణయించుకొని బెల్గాంలో జాతీయ విద్యాలయాన్ని ప్రారంభించాడు. కాని, విద్యాలయ పాలక వర్గానికి, ఆయనకూ భావాలు కలవనందువల్ల, విద్యాలయాన్ని వదిలిపెట్టి బాంబాయిలోని దినవత్రిక “రాష్ట్రమిత్ర” సంపాదకవర్గంలో చేరాడు. లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్ క్షులకు సంవత్సరాల శిక్ష విధింప బడిన తరువాత జాకసన్ వర్గం

కేసు సందర్భంలో “రాష్ట్రముత్” ప్రతిక ప్రభుత్వంవారి దమన నీతికి స్వాహా అయిపోయింది.

తరువాత కాకాజీ శ్రీ కేశవరావు దేశపాండేగారిచేత ఆహూతుడై బడోదా రాష్ట్రీయ విద్యాలయంలో చేరాడు. కాని ఆ విద్యాలయంగూడా, ఢిల్లీ దర్బారు సందర్భంలో ప్రభుత్వం వారికి, బడోదా నరేశునిమీద వచ్చిన కోపాన్నికీ ఆహూతి అయిపోయింది. సంస్థలు ప్రారంభించడం, అవి సరిగ్గా నడవకపోవడంవల్ల కాకాజీకి విరక్తి కలిగింది.

ఆధ్యాత్మిక శక్తిని సంపాదిద్దా మనుకొన్నాడు. హిమాలయానికి వెళ్లిపోయినాడు. గంగోత్రినీ, యమునోత్రినీ, కేదార్ నాథ్ బదరీనాథులనూ, కాశ్మీరంలోని అమరనాథునీ, నేపాలంలోని పశుపతినాథునీ సంస్కృతూ రెండువేల ఐదువందలమైళ్లదూరాలనడకను సంచారం చేశాడు. ఈ యాత్రా సమయంలో ప్రకృతితో తాదాత్మ్యభావాన్ని పొందడానికి ఎంతో సాధన చేశాడు. కాని, భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామాన్ని మరచి పోలేక పోయినాడు. దేశమాత ఋణం తీర్చుకొంటునేగాని ఆయనకు ఆధ్యాత్మిక శక్తి సంపాదనలో ఆనందం కనపడలేదు.

తిరిగి జాతీయ విద్యాప్రచారం వైపుకు మొగ్గాడు. రవీంద్రనాథుని శాంతి నికేతనంలో ఉపాధ్యాయుడైనాడు.

ఆ రోజుల్లో దీనబంధు ఆంధ్రూసుతోగూడా గాంధీ మహాత్ముని ఆశ్రమవాసులు కొంతమంది శాంతినికేతనంలో ఉండడంసంభవించింది. వారితో కాకాజీకి పరిచయం ఏర్పడింది.

అది మొదలు ఆయనకు గాంధీజీ, సిద్ధాంతాలు నచ్చడం ప్రారంభించినవి. గాంధీజీతో ఆయనకు సంపర్కం గూడా వర్పడింది.

కేశవరావు పాండేగారి అనురోధంవల్ల కాకాజీ శాంతి నికేతనాన్ని వదిలిపెట్టి బహేదాలో పాండేగారు ప్రారంభించిన గ్రామసేవాకార్యంలో పాల్గొన్నాడు. కాని గాంధీజీ పాండేజీతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిపి కాకాజీని తన ఆశ్రమానికి పిలిపించుకొన్నాడు. తదాదిగా గాంధీజీ కార్యక్రమంతో కాకాజీకి నన్నిహిత సంబంధం వర్పింది. కొద్దిరోజులు ఆశ్రమంలో ఉపాధ్యాయుడుగా పనిచేసి ఆ తరువాత గుజరాత్ విద్యాపీఠకు ప్రధానాచార్యుడైనాడు. నవజీవక్ష్మణికకు గుజరాతీలో వ్యాసాలు వ్రాయడం మారంభించాడు. ఈనాడు గుజరాతీ సాహిత్యంలో కాకా కాల్కర్ ఒక శైలికారుడుగా ప్రశంసింపబడుతూ ఉన్నాడు.

గడచిన వది సంవత్సరాలనుండి జాతీయభావ అయిన హిందూస్థానీ ప్రచారానికి ఆయన చేస్తున్న కృషి ప్రశంసనీయం. భారతీయ సాహిత్య పరిషత్తుకు కార్యదర్శిగా ఉండి అద్భుతంగా పనిచేశాడు.

ఆయన ఇంతవరకూ శాస్త్రీయ గ్రంథాన్ని దేనినీ వ్రాయలేదు. కాని వ్యాసరూపంలో ఆయన గుజరాతీలో వ్రాసిన సాహిత్యం అనుపమానం.

42 ఉద్యమంలో జైలుకుపోయినప్పుడు కాకా కన్నడ భాషనుగూడా నేర్చుకొన్నాడు.

భారతదేశంలో కాకాజీ సందర్శించని ప్రాంతం లేదంటే
అందులో ఏమీ అతిశయోక్తి లేదు.

జీవితాన్నంతా గాంధీమహాత్ముని నిర్మాణ కార్యక్రమ
సేవలోనే గడపినా ఆయనలోఉన్న విప్లవ సంస్కారభావం అణి
గిపోయినట్లు కనబడదు. 42 ఉద్యమం సందర్భంలో ఆయన
ప్రవాసిన వ్యాసాలే అందుకు నిదర్శనం.

ఒకనారి గుజరాతీ సాహిత్యపరిషత్తుకు గాంధీజీ అధ్యక్ష
త వహించారు. దానికి అనుబంధంగా జరిగిన కళాపరిషత్తుకు
అధ్యక్షతవహించిన సందర్భంలో కాకాజీ ఇచ్చిన ఉపన్యాసాన్ని
“కళ—జీవితము” అనే పేరుతో టైటుగు సాహిత్యోకానికి అంద
జేస్తూ ఎంతో సంతోషిస్తున్నాను.

ఇట్లు,

అ ను వా ద కు డు.

ఆచార్య కాకాజీ వ్రాసిన గ్రంథాలు.

గుజరాతీలో:—

1. జీవన వికాస్, 2. జీవన భారతి, 3. జీవనో వ ఆనంద్.
4. జీవన సంస్కృతి, 5. హిమాలయ నో వ్రవాన్, 6. లోకమాతా, 7. జీవితా తపావారో, 8. బ్రహ్మ దేశ నో వ్రవాన్, 9. సద్బోధ శతకం, 10. పూర్వరంగ్, 11. లోక జీవన్, 12. గీతాధర్మ, 13. స్మరణయాత్రా, 14. ఓతరాతీ దీవాలో.

మహారాష్ట్రీలో:—

1. వనశోభా, 2. వ్యాస సంగ్రహం.

హిందీలో:— సర్వోదయ, సబ్ జీవోతీ పత్రికలకు వ్రాసిన వ్యాసాలు ప్రకటించబడ లేదు.

తప్పు ఒప్పుల పట్టిక.

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	19	పవృత్తి	ప్రవృత్తి
29	20	విజృంభింప	విజృంభింప
30	13	సంసారహీను	సంస్కారహీను
37	6	పరిపూషితము	పరిపూషకము
44	18	నేవ	నేవ
45	4	ఉండనేఉండదు.	ఉండనేఉంటుంది
45	17	అభిలషిస్తాను	అభిలషిస్తారు.
46	8	ఉద్దేశింపబడి	ఉద్దేశింపబడి
48	17	అభ్యంతరిక	ఆభ్యంతరిక
56	22	ఈమధ్య	మధ్య
65	2	వాతావరణ	వాతావరణం
65	9	అంతేకాక	అంతేకాక
vi	6	భాషా	భాషనూ
vi	9	కృత్యాలు	కృత్యాలనూ

కళ - జీవితము

నేను కళాపాసకుణ్ణి. నా జీవితంలో కళకు ఉన్న స్థానం చాలా గొప్పది. నా జీవితనిర్మాణంలో కళ తక్కువ ఉపకారం చేసి ఉండలేదు. అయినా నేను కళను మరిచి కాస్త్రీయంగా ఆలోచించలేదు. కళకు సంబంధించిన ఇతిహాసాన్నే మణిగానికి దిగలేదు. కళకు సంబంధించిన పురాతన సాంప్రదాయాలను గానీ, ఆధునిక సాంప్రదాయాలను గానీ అనుసరించలేదు. కళా కారులకు ఆశ్రయమైనా ఇవ్వలేదు. లేక కళాకారికులు ప్రశంసించి వీపుతట్టేటట్టుగా చిత్రాల నై నా వాచనాలేదు. స్వర్గీయులైన శంకర గావు సాతక్, శంకర రావులు, వ్యాస్ మొదలైన సంగీతాచార్యుల సంగీతరసంలో సంపత్కాలకొలది ఆకంఠం ముణిగివున్నా, ఇప్పటికీ ఏ రాగాన్నీ ధైర్యంగా గుర్తించలేను. వేరువేరు కళాకృతులను పోగుచేసి గదిని అలంకరించుకొనే పద్ధతి అయినా నాకు తెలియదు. జీవితం అంతా అటు ఇటు తిరుగుతూ ఉండే తిరుగుబాటుగాళ్లలోనేను ఒకణ్ణి. కాని ప్రకృతి అంటే నాకు సిచ్చిటని చెప్పకోవడానికి ఏ మాత్రం సందేహించను. పెద్ద పెద్ద పట్టణాలు, బ్రహ్మాండమైన భవనాలు నా కొరకు కాదు. నేను గుడ్డలు కట్టుకునేది ఎండిన కర్రలాంటి బలహీనమైన శరీరాన్ని చూపించి జనానికి ఏవగింపు కలగకుండా చేసికోవడానికే నని మనవి చేస్తున్నాను. కాకపోతే నా జీవిత కులాయం, పర్వతపురితపుల్లోనో, సముద్రపు ఇసుకమీదనో,

నదులతీరాలలోనో, నిబిడమైన వృక్షచ్ఛాయలలోనో నిర్మించబడి ఉండవలసింది. అపరిచితుడైన వ్యక్తితో సంభాషించడం అంటే నాకు ఎంతో సంతోషం.

మరుష్యుడు అంటే నాకు అసహ్యంలేదు. మానవుల్ని నేను ప్రేమిస్తాను. మానవుని పురుషార్థాలు, అతను తయారు చేసే ప్రణాళికలు, అతని పొరపాట్లు, ఆ పొరపాట్లను దిద్దడానికి చేసే ప్రయత్నాలు, అతని కోరికలు, సందేహాలు, అతని ప్రేమ, బలిదానము ప్రతిదానివైపుకు నా హృదయం ఉత్సాహంతో పరుగెత్తుతూ ఉంటుంది. మానవసమాజ మన్నా మానవ సంస్కృతి అన్నా నాకు ఎక్కువభక్తి. ఈ విశాలవిశ్వం లాంటి మానవుని హృదయాన్నీ, అతని సంస్కృతిగాఢభీర్యాన్నీ చూసి నేను ఆశ్చర్యపడతాను. ప్రపంచం వన్ను అతినికి దూరంచేసినా, నేను అతని సాంగత్యాన్ని అన్వేషిస్తాను. ఎంత ఆనందంతో నేను పృథ్విలను, వర్షతాలను చూస్తానో అంత ఆనందంతో రాజప్రాసాదాలను, కుటీరాలను గూడా చూస్తాను. శరీరం అంటే లక్ష్యంకేకుండా అడవుల్లో ఏవిధంగా తిరిగానో, సభలలోను, యాత్రలలోను అదేవిధంగా పాల్గొన్నాను. నాకు సూర్యోదయాన్ని, సూర్యాస్తమయాన్ని, మధ్యాహ్నాన్ని చూసినప్పుడు కలిగిన ఆనందం, రవిభాయి, కనూభాయి సోమలాల్ మొ. వ్రాసి: కళాకృతులను చూచినప్పుడు గూడా కలిగింది. ప్రపంచంలో అనేకరూపాలతో విచరిస్తూ, విహరిస్తూ, వికసిస్తూ ఉన్న కళను గుర్తించడానికి ఎన్నిచోట్లకు నేను తిరగవలసివచ్చిందో, కల్పవద్వారా అన్నిచోట్లకు పాఠకులనుగూడా త్రిప్పగలిగినట్లయితే నా మిషను పూర్తి అయిన

దని భావిస్తాను. భూమిలోని రత్నాలను, సముద్రంలోని ముత్యాలను, వృక్షాలలోని పూలను, ఆకాశంలోని పక్షులను, అంతరిక్షంలోని అగణితమైన తారాగణాన్ని, కవుల కల్పనలను చూసి, కళాకారులు నిర్మించిన సుందరములు, భవ్యములు అయిన పురాతన, ఆధునిక కృతులలోని రసాన్ని ఆస్వాదించి, నేను ఎవరెవరిదగ్గర కళాదీక్షాదీక్షితుడ నైనానో చెప్పితే, కళాక్షేత్రంయొక్క శక్తి ఎంత వ్యాపక మైనదో కళ ఎంత ప్రధానమైనదో పాఠకులకు కొంతవరకు అంచనాగా తెలియజేయగలుగుతాను.

ఇంతవరకు కళను గురించి ఎంతోమంది మాట్లాడారు. వ్యాసాలు వ్రాశారు. చర్చలు చేశారు. నాదవివాద సభలను, ప్రదర్శనాలను ఏర్పాటుచేశారు. సమయం దొరికినప్పుడల్లా కళాకోవిదులు కళాపితామహులగు మునిముందు వెట్టారు. మానవసమాజానికి కళామూర్త్యాన్ని తెలియజెప్పారు.

2

సాహిత్యం, సంగీతం, కళ.

చీరయొక్క అందానికి గోటు, అంచులు అవసరమైనట్లు జీవితానందానికి సాహిత్యము, సంగీతము, కళ అవసరమనే విశ్వాసం ప్రజాహృదయాలలో బాగా నాటకొని పోతున్నది. గోటు, అంచులు లేకపోతే చీర తయారేకాదు; ఉండదు.

అనికాదు. గోటు ఉండడంవల్ల చీర చీరగా కనబడుతుంది. అదేవిధంగా సంగీతము, సాహిత్యము, కళ లేకపోయినా మనం జీవించగలం. కాని, ఆ జీవితాన్ని ఒకజీవితం అనడానికి వీలుండదు. అందు, గోటు, చీరలో ఒక అందమైన భాగం; అంతేకాని చీరలోని ముఖ్యభాగం మాత్రంకాదు. ఒట్టి గోటును కప్పుకోరు; ధరించరు. చీరలో అది ఒక భాగంగా ఉన్నప్పడే దానికోభ.

ఇది సామాన్య విషయం. ఒకవస్తువు మహత్వాన్ని అంగీకరించవలె నన్నా, ఆ వస్తువునుగురించి సంఘంలో ప్రచారము చేయవలె నన్నా, దానినికేంద్రంలో బెట్టి మిగిలిన యావత్తునృప్తిని ఆవస్తువును నలునైపులా తిప్పితేనేగాని మనకు శాంతి కలుగదు. మనం భూమిమీద నివసిస్తున్నాం. అందువల్ల భూమిని గ్రహాలకూ, నక్షత్రాలకూ మధ్యభిందు వురుగాజేసి ఒక రకమైన జ్యోతిశ్శాస్త్రాన్ని నిర్మించుకొన్నాము. మనకు మన వ్యక్తిత్వం అంటే చాలా ఇష్టం; అభిమానం. అందువల్ల ఈ నృప్తిఅంతా మన ఆహంకారప్రవృత్తిని పోషిస్తుంది అని సిద్ధాంతీకరించుకొన్నాము. యూరపులోని ఇద్దరుముగ్గురు రాజులు ఈ ఆహంకార ప్రవృత్తివల్లనే 'I am the State' అన్నారు. ఈ ఆహంకార ప్రవృత్తి సత్యరూపుడైన సూర్యభగవానునిముందు నిలవ గలదా? మానవజీవితానికి శృంగారంగా ఉన్ననాడే కళకు సాఫల్యం; కోభగూడాను.

సంగీతము, సాహిత్యము, కళ— ఈ మూడూ ఒకదాని కొకటి నెచ్చెలులు; మూడూ ఒకే పరివారానికి సంబంధించినవి.

వీని పరస్పరసహాయోగం వల్లనే జీవితం రమణీయము, సరి
 మళవంతము అవుతుంది. కాని ఈ మూడు, తమతమ
 ప్రత్యేకప్రాధాన్యాన్ని చూపించ వలె నని గూడా ప్రయత్నం
 చేస్తూఉంటవి. కాని అవి ఆ ప్రయత్నంలో సాఫల్యాన్ని
 పొందలేక పోతున్నవి. నేను ఒక సంగీతాన్ని మార్త్రమే ఉపా
 సిస్తాను, నాదబ్రహ్మమే నన్ను మోక్షానికి తీసుకొని పోతుంది,
 అనే భావంతో అనేకమంది గాయనాచార్యులు అనన్య
 భక్తితో సంగీతాన్ని ఉపాసించారు. పూర్వకాలపు గానశాస్త్ర
 వేర్తలు తమవద్ద నిష్ఠతోబాటు, అతాకికమైన జీవితవిభూతి
 గూడా ఉండడంవల్ల సంగీతంద్వారా తమజీవితాన్ని ఉన్నత
 వధాలలోనికి తీసుకొనిపోగలిగారు. వారి అనుయాయులు
 జీవితంలోని ఒక అంగాన్ని వికసింపజేయటానికి పూర్తిజీవి
 తాన్ని వికసింపజేయవలసి ఉంటుంది అనే విషయాన్ని
 తెలుసుకోలేకపోయినారు. సంపూర్ణజీవన వికాసానికి దోహదం
 చేయకపోవడంవల్ల వారి జీవితం శుష్కమయిపోయింది. కేవలం
 పాటమాత్రం వచ్చిన అనేకమంది సంగీతకళావిశారదుల్ని
 చూచాను. వారు సంగీతంలో నిధులే కావచ్చును. కాని
 వారిలో నాగరికత, శిష్టత అనేది నాకు మచ్చునకైనా కనబడ
 లేదు. వారి ఉచ్చృంఖలమైన జీవితాన్ని చూచినప్పుడు వీరికి
 ఈ సంగీతం ఏవిధంగా అబ్బిందా అని సందేహం కలుగుతుంది.
 వారికి సాహిత్యం అంటే ఏమిటో అసలే తెలియదు. ఏమిటో
 ప్రాడతారు! చిత్రకారుల విషయంలోగూడా బహుభాగం
 ఇదే చెప్పువచ్చును.

సాహిత్యం విషయం వేరు. ప్రపంచంలో సాహిత్యం ధర్మబోధనకు సాధనరూపంగా వికసించింది. కేవలం “సాహిత్యం సాహిత్యానికే” అని భావించడం ఆరంభిస్తే సాహిత్యం గూడా ఒక దర్శనశాస్త్రం అవుతుంది. సాహిత్య ధురంధరులంతా శిల్పకారుల, సంగీతాచార్యుల శ్రేణిలో చేరిపోతారు.

సంగీతానికీ, కళకూ స్వతంత్రమైన, సంపూర్ణమైన ఫిలాసఫీ ఉండవచ్చును. కాని సాహిత్యవిషయం అటువంటిది కాదు. అందువల్ల సాహిత్యం తన గొప్పతనాన్ని గుర్తించుకొని సంగీతాన్నీ, కళనూ తనతోబాటుగా నడిపించుకొంటూ పోయి సంపూర్ణమైన వికాసావస్థను పొందినప్పుడు మూత్రమే ఆ రెండింటినీ-సంగీతాన్నీ, కళనూ-స్వతంత్రంగా వదలవచ్చును. వదలటం అంటే వాటితో సంబంధం లేకుండా చేయడం కాదు. విదియపండుగ నాడు అక్క చెల్లెళ్ళు కలుసుకొన్నట్లుగా సాహిత్యము, సంగీతము, కళ-యీ మూడు ఉత్సవసమయాల్లో ఒక ఇంట్లో కలుసుకోవాలి. అది అవసరం. స్వాభావికం గూడాను.

ఆ కారణంవల్లనే సాహిత్యపరిషత్తులలో సంగీత మంగళాచరణాలకు, కళాప్రదర్శనాలకు ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నవి. అప్పుడప్పుడు సంగీతసమ్మేళనాలు గూడా వేరుగా జరుగుతూఉన్నవి; జరగవలసిందే. కళాపరిషత్తులు మాత్రం వేరుగా ఏక్కడా జరుగుతూ ఉన్నట్లు కనబడదు. కళాప్రదర్శనాలు జరుగుతునేఉన్నవి. ఆ ప్రదర్శనాల సమయంలో గొప్ప గొప్ప ఉపన్యాసాలు ఇవ్వబడుతున్నా, వ్యాసాలు చదవబడుతున్నా వాటిని పరిషత్తులని పిలవడానికి అవకాశం లేదు.

సంఘశ్రేయోభిలాషులు, నాయకులు సామాజిక జీవనవికాసానికిగాను సాహిత్యాభివృద్ధికి తోడ్పడాలి. సాహిత్యసహాయంతో సంగీతానికి, కళకూ, రెంటికీ సర్వతోముఖమైన వికాసాన్ని కలుగజేయాలి. ఈనాడు సంగీత శాస్త్రజ్ఞులు చేస్తున్న తపస్సు, చూపించే ఏకాగ్రత, జాగృతి అభివందనీయాలు. వారు పురాతనమైన దానిని సంస్కరించుకొంటూ, నూతనమైన అనుసంఘాలను చేస్తూ, సమతమ-సంఘాలను స్థాపించుకొన్నారు. పాతకృత్యాలను అర్థంచేసుకొనేటందుకు ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. దేశదేశాంతరాళంలో తమ సంగీతమహత్వాన్ని చాటడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. కాని వారు తమలో జీవితదీక్ష లేకపోవడంవల్ల తమ రెక్కలను జీవితాకాశంలో దూరం నరకు ఎగరడానికి ఉపయోగించ లేకపోతున్నారు. వివేకానందుడు, తన జీవితంలో దీక్షగనుక లేకపోయినట్లయితే కేవలం సన్యాసు, వేదాంతం రెండింటి వల్లనే వశ్చిమదేశంలో అత జాగృతిని కలుగజేయగలిగేవాడు గాడు. వివేకానందుడు సన్యాసము వేదాంతము, కొరకై ఏపనిని చేశాడో జీవితదీక్షా దీక్షుతుడైన వ్యక్తి సంగీతకొరకుప్రసనినే చేయాలి. దిలీప్ కుమార్ రాయ్ లాంటివారు సంగీతశాస్త్రానికి చేసిన సేవ కొద్దిదే అయినప్పటికీ వారి సేనాప్రభావం ఇతరుల మీద అంతయెక్కువగా ఉండడానికి కారణం వారిలో ఉన్న వ్యాపకసంస్కారభావమే.

శిల్పకళ, చిత్రకళల విషయంలో గూడా అంతే నని చెప్పడానికి సాహసిస్తున్నాను. ఇది వింటే చాలామంది కళాకారులకు నామీద కోపం వస్తుందనుకొంటాను. సుప్రసిద్ధ

కళాకారులని ప్రఖ్యాతిగన్న వారి జీవితాన్ని ఒకసారి చూడమని కోవగించే వారందరికీ నామనవి. వారు మహాత్ములు కాక పోవచ్చును, తపశ్శాలురు కాక పోవచ్చును, సర్వసంగ పరిత్యాగులై సన్యాసాశ్రమాన్ని స్వీకరించక పోవచ్చును, కాని వారిలో ఏ కాగ్రత, తీవ్రభావాతిరేకము, కోమలభావస్ఫూర్తి, చేస్తున్న పనిలో ఆత్మార్పణం చేయవలెననే భావం ఉండాలి. వారి జీవితాలలో సర్వాంగీణ మైన సంస్కారదీక్ష ఉన్నట్లయితే వారు కళను జీవితసామ్రాజ్య సింహాసనం మీద అధిరోహింప జేయగలుగుతారు.

ధర్మభావప్రేరితులై, సంఘశ్రేయఃకాములై, జ్ఞానార్జన, సంఘసేవలలో మగ్నులం కావలెననే కోరికగలవారై ఉన్నంతకాలము సాహిత్యకారులు సంఘాన్ని నడిపించగలిగారు. శాసించగలిగారు. నేటికీ కొంతమంది సంఘాన్ని ముందుకు నడిపిస్తున్నారు. జీవితతీవ్రత ఉన్నచోట సాహిత్యశక్తి తానంతట తానే ఉద్భూతమై ప్రవహించి తీరుతుంది.

జీవనదృష్టిలోబాటు సత్సంప్రదాయము ననుసరిస్తూ, నంతుచిత సంప్రదాయాలనుండి వైదొలగి ఉన్నంత కాలమూ సాహిత్యము ఉన్నతస్థానంలో ఉంటుంది. సాహిత్యము అహం, ప్రేమలో మునిగిపోయి 'సాహిత్యం సాహిత్యానికే' అనే ఆదర్శాన్ని ఏర్పాటుచేసుకొంటే, విలాసంలోనే తన సార్థకతను చూడడం ఆరంభిస్తే ఆ రోజునే తనకున్న గౌరవస్థానాన్ని, మహత్వాన్ని విశాలదృష్టిని లోపింప జేసుకొని రాజదర్బార్లలో ఉండే నటవిటకోటిలో చేరిపోతుంది.

3

కళాస్వరూపం

కళను గురించి చర్చించేటప్పుడు కళ అంటే ఏమిటో వివేచించడం అవసరం. మానవునికి కళ్ళు, ముక్కు, చెవులు మొదలైన ఇంద్రియాలు గల శరీరము, కుటుంబాలకు ఇళ్ళు, సమాజానికి శాసనవ్యవస్థ అవసరమైనట్లు కళకు వివేచన అవసరం. కాని నా అభిప్రాయంలో ఈ వివేచన అనేది కలియుగంలోని వస్తువు. ఒక వ్యక్తి వివేచన ప్రారంభించాడంటే అదిచూచి సామాన్య మనుష్యుడుగూడా ఆ వస్తువును తెలుసుకొనే దానికంటే, ఆ వస్తువులోని మంచిచెడ్డల్ని విమర్శించడానికి ఎక్కువ ఉబలాట పడతాడు. అక్కడనుండి తర్కవిత్కాలు బయలు దేరుతవి. తర్కసమ్మతమైన పరిభాషను చెప్పడానికి ప్రారంభించేసరికి అసలు కళాస్వరూపమే మాయమై పోతుంది. మనబుద్ధి కళాస్వరూపాన్ని తెలుసుకో లేకుండా పోతుంది.

కళానందాన్ని అనుభవిస్తూ కళను పూర్తిగా తెలుసుకునే తేలికవిధానాన్ని వదలిపెట్టి దానివివేచన ప్రారంభించడం అందమైన వాస్తవమే. వాసనచూచి ఆనందించడం వదలి, ఒక వదునైన కత్తితో ముక్కలు ముక్కలుచేసి దాని లోపలి విషయాలను, దాని నిర్మాణవిధానాన్ని పరిశీలించినట్లు ఉంటుంది. వివేచనవల్ల కళాప్రతీతి కలిగినట్లు కనిపించినా, శుద్ధకళానుభూతి వివేచనద్వారా ఎవ్వరికీ కలిగినట్లు కనబడదు.

సదాచారాన్నీ, ధర్మాన్నీ వివేచించడం ఎంతకష్టమో కళలక్షణాన్ని—పరిభాషను నిర్వచించడం అంతకష్టం. పెద్దల

శిశువు చేయడంవల్లా, పెద్దలసంపర్కంలో ఉండి వారు నడిచే నడవడికను చూడడంవల్లా, సదాచారస్వరూపాన్ని అవగతం చేసుకొన్నట్లుగా కళారహస్యాన్నిగూడా సంస్కార వంతులు, శిష్టులు, కళాభుజులైన వారి సత్సంగత్యంవల్లా, వారి కళాప్రవృత్తుల వైపు దృష్టి సారించడంవల్లా మృదయంగమం చేసుకోవచ్చును.

తార్కికశైలితో, దార్శనికశైలితో కళావివేచనం చేయడం మాని, తనకు ఏది రుచించింది, ఏది రుచించలేదు, ఎందువల్ల, అనేదాన్ని సామాన్యమైన మాటలతో చెప్పితే కళకు, కళారాధకులకు నిజమైన నేపచేసిన ట్లవుతుంది.

కాని నేడు కళ అనే పేరుతో పనికిమాలిన వస్తువులు, ఎన్నో బజారులో చలామణీ అవుతున్నవి. విలాసత్వం కళను పూర్తిగా భ్రాంతుచుకొన్నది. అందువల్ల నిజమైన కళాస్వరూపాన్ని మనం నిర్వచించక పోయిన పక్షంలో, ప్రాతన హిస్తున్నాము, ముందుకు తీసికొని పోతున్నాము అనుకొంటూనే కళను ఖాసీచేసిన ట్లవుతుంది.

మక్రనీతిలో 'కళ మూగవాడికి నులభమైనది' అని చెప్పబడి ఉన్నది. సాహిత్య, సంగీతాలకూ, కళకూ పరస్పరం ఏమీ సంబంధం లేదని చెప్పడానికి బహుశా ఈ నిర్వచనం చేయబడింది. దేమో నని నా అనుమానం. అయినా మూగవాళ్లుగూడా మాట్లాడలేక పోవచ్చును, కాని వాయవచ్చునుగా! ఈ నిర్వచనంలో ఉన్నలోపంగూడా ఇదే. ప్రస్తుతం లలితసాహిత్యం అంతా కళకు ముఖ్యాంగంగా చలామణీ అవుతున్నది. నాట

కాలు, కావ్యాలు, కథలు, సరళమైన భావలో వ్రాయబడిన వ్యాసాలు అన్నీ కళాకృతులుగా పరిగణింప బడుతున్నవి. పుస్తక రచయితలే వస్తుతః ముఖ్యకళాకారులుగా పరిగణింప బడుతున్నారు.

11/11/11

ఇంకొక పక్షం వారున్నారు. వారు ప్రకృతి సౌందర్యం ఎంతమనోహరంగాను, ఆకర్షకంగాను ఉన్నా దానిని కళ అనడానికి వీలులేదంటారు. కళ మనుష్యుని రచన అయి ఉండాలి అంటారు. అదే యథార్థంగా కనబడుతున్నది. ఇక్కడ కొంతసేపు చర్చను ఆపి, ప్రకృతిసౌందర్యంలోనే కళ లేక పోయినా, కళాసృష్టికి దోహదంచేసే శక్తి ప్రకృతిలోనే ఉన్నది అని చెప్పవలసి ఉన్నది. కళాస్వరూపాల నన్నిటినీ మూల రూపంలో ప్రకృతిలో నుండి మనం పోషకొంటాము. మొదటి ఆకర్షణ ప్రకృతిగతమై ఉంటుంది. దాన్ని ధ్యాసించి, దాని ఆధారంమీద మానుష్యములు, దైవికములు, అయిన భావాలను సృష్టిస్తాము. ఆ భావాలను సృష్టించే శక్తి గూడా ప్రకృతిమీదనే ఆధారపడి ఉంటుంది. సౌందర్యానికి, భావాలకూ, సమ్మిశ్రితం కలగడంతోనే సృజనశక్తి జాగరత్వమాతుంది. ఆ సృజనశక్తి వారి వారి ప్రతిభ ననుసరించి కొత్త కొత్త ఆకారాలను, కొత్త కొత్త వర్ణవిన్యాసాలను, కొత్త కొత్త ఆలాపనలను పుట్టిస్తుంది. భావజాగృతి, నవీనభావరచన, భావ సమ్మేళనము, అందువల్ల కలిగే అశాంతి, ఆ అశాంతిలోనుండి పుట్టే తృప్తి ఇదంతా కళాస్వరూపమే. అందుకు వాహనరూపంలో ఏ వస్తువును ఉపయోగించామనేది గొణవిషయం. మట్టి, రాయి, కర్ర, ధాతువులు, గ్లాసు, సబ్బు, మైనము, ఏనుగుదంతము

మొదలైన ఏ వస్తువు సహాయం తీసుకొన్నానరే, రంగు, రేఖ, దారము, మణి మొదలగు ఏ వస్తువును ఉపయోగించినానరే, గద్యపద్యాలలో దేనిలో ఉన్నానరే, మూకలభిసయంలో ఉన్నానరే, భవన నిర్మాణానికి, నగరనిర్మాణానికి లేక సమాజసర్వకార్యానికి దేనికి సంబంధించినానరే, మహాకావ్యసంవిధానానికి సంబంధించినానరే, కళ అన్నిచోట్లా ఒక్కటే. కళోత్పత్తి వస్తు సంగ్రహంలో గాదు, మనుష్యుని హృదయంలో ఉంటుంది.

4

కళ, విలాసతృప్తి

హృదయంలోని రూపంలేని భావాలను రూపవంతములైన వస్తువుల ద్వారా వ్యక్తపరచడమే కళయొక్క ముఖ్యకర్తవ్యం. ఈ రూపవంతములైన వస్తువులు రూపరహితములైన భావాలకు వాహనాలు కావడానికి బదులుగా తమవైపునకే మనుష్యులను లాగుకొంటూ ఇంద్రియాలకు వాటికి స్వాభావికమైన విషయవాసనా జనితమైన తృప్తిని కలగజేయుడం ప్రారంభిస్తే కళ చచ్చిపోతుంది. ఒకవేళ చావక పోయినా కళ వికృతం తప్పకుండా అవుతుంది.

అందువల్లకళ, విలాసము రెండూ దగ్గరగా ఉన్నప్పటికీ, మానవజీవితంలో రెండింటికీ స్థానం ఉన్నప్పటికీ రెండూ ఒకదానితో ఇంకొకటి కలవవు. త్యాగి అయిన మనుష్యుడు జీవిత ప్రలోభనాలకు వశుడుగాదు. ఈ ప్రలోభనాలపై జయాన్ని

సంపాదిస్తాడు. తాత్పర్యము ఈ ప్రలోభనాలకు వస్తుడై కూడా పరమతత్వాన్వేషణార్థం నిర్లిప్తంగా ఉండి తటస్థభావంతో దర్శనశ్రీవణాదులను చేస్తూ, వానిలోనుండి ఒకదానిని సాధనంగా చేసుకొని బ్రహ్మనందనహోదరమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తాడు. కళాసాధన చాలా కష్టమైనది. అసాయకరమైనది. కాని రహస్యం చేజిక్కిన వారికి మహాదానంద ప్రదం.

5

సౌందర్యము, సత్యము

కళాద్వారా పరమతత్వసందర్శనం కలిగి తీరుతుం దని ఎవ్వరూ చెప్పలేదు. కళాసాధన పూర్ణం అయినప్పటికీ, కళాతీతమైన తత్వాన్ని సందర్శించడానికి వేరుగా సాధన చేయవలసి ఉంటుంది. ఆ సాధన పరిపక్వమైననాడే సత్యనారాయణుని దర్శనం సంప్రాప్తమవుతుంది. కేవలం కళ, తత్వజ్ఞాన స్థానాన్ని ఆక్రమించలేదు. కళ తరచుగా కళాతత్వాన్ని గురించి మూతమే చెప్పుతుంది. అంతేకాని కళను వెదకదు. అందుకు ప్రత్యేకసాధన అవసరం. సౌందర్యదర్శనం సత్యాన్వేషణావసరాన్ని పూర్తిచేయలేదు. సత్యం సుందరంగా ఉంటుంది. సౌందర్యము స్వయంగానే ఒక మహత్సత్యం. అన్ని సత్యాలు ఆకర్షకంగా ఉంటాయిని చెప్పడానికి వీలులేదు. సౌందర్యానుభూతి; శుద్ధసత్యమయ మని అనడానికిగూడా వీలులేదు. కాని, సత్యం, శివం, సుందరం అనేవి మూడు ఒకే మంగళతత్వం

యొక్క స్వతంత్ర విభూతులు. అందువల్ల ఈ మూడింటిలో వర్ణరసానుకూలభావాల సామంజస్యం ఉండితీరాలి. అయితే ఈ మూడూ వేరువేరుగా సర్వస్వతంత్రాలు. అట్లు గాక ఈ మూడూ ఒకదానిలోనుండి ఇంకొకటి పుట్టినట్లయితే హేతువాద నిష్పాతునైన మనపూర్వులు ఈ మూడూ ఈ శ్వేతు ని స్వతంత్ర విభూతులు అని అంగీకరించి ఉండేవారుకాదు.

సత్యాన్వేషణ, కళాప్రీతి, ఈ రెండూ వేరు వేరు ధనులు. తత్వంఅనే కోటను వశం చేసుకునేటందుకు వేరు వేరు దండయాత్రాసాధనాలు. రెండింటికీ వెనుకనుఉన్న ప్రస్థానాలు వేరువేరు. వాటి ఫలప్రాప్తిగూడా వేరువేరుగానే ఉంటుంది. కళారసీకుడు తన మనోవృత్తులను, భావనలను, కోమలాలుగా, తీవ్రమైన వానినిగా, శీఘ్రచైతన్యం కలవిగాచేస్తే సత్యశోధకుడు తన మనోవృత్తులను, భావనలను, తన వశంలో ఉంచుకొని, వాటిని సంయమించి, తన జ్ఞానము తీవ్రంచేసు కుంటాడు. బుద్ధిని ఏకాగ్రంగాచేసి అసన్యనిష్ఠగలవాడవుతాడు. ఈ ఇద్దరికీ మూలసాధనలోనే ఇంత భేదం ఉన్నది. సత్యశోధకునికి దొరికిన దానితో కళాసృష్ట తృప్తిపొందలేడు. కళాసృష్ట విశ్రాంతి తీసుకొన్న ప్రదేశంనుండి సత్యశోధకుడు ప్రయాణం ప్రారంభిస్తాడు. కళాదర్శనం మెరుపు ప్రకాశం లాగాఉంటుంది. సత్యాన్వేషణ విజ్ఞానవేత్తల ప్రయోగం లాగా గంభీరంగా ఉంటుంది.

కళామయమైన దృష్టి లేనినాడు గంభీరమైన సత్యాన్వేషణం చేయడం అసంభవమని అందరూ అంగీకరించారు.

అంటే గొప్పగొప్ప విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు, తత్వవేత్తలు అందరూ మొదట కళాదర్శనం అన్నమాట.

కాని ఈ విధంగా నిర్ణయం చేయడం వలన కళాకారుల ప్రతిష్ఠతోబాటు బాధ్యతగూడా ఎక్కువవుతుంది. వారు కేవలం కళాదర్శనం మాత్రం పొంది సంతృప్తులై కూర్చున్నట్లయితే జీవనద్రోహులవుతారు. రసీకులు ఇంతవరకు “కళాకారుని జీవితంతో సేకేమిదని, కళాకారునికళాకృతిని మాత్రం చూడు” అంటూవచ్చారు. కాని ఇప్పుడింకా ఆమాటనాగదు. కళాకారుడు తన జీవితనిర్వహణలోగూడా వీరుడు కాకపోయినట్లయితే, అతనికి ఎటువంటి శిక్ష విధించినా మౌనం నమ్మితమే అని చెప్పుతున్నాను. ఊరికే దొరికిన ధనాన్ని విశ్రాంతిగా అనుభవిస్తూ, పొట్టలు పెంచుకొనే రోజులు మూడేబోయినవి. కళాకారుని కృతినండేగాక జీవితంలోనుండి గూడా సందేశం ఉట్టిపడాలి.

6

కళ, నీతి

కళకూ, నీతికీ తేడా అంటే సదాచారానికి సంబంధం ఏమిటి? అని ప్రశ్నించేవారు ఇప్పుడు చాలామంది బయలుదేరారు. “కళసదాచారానికిదానిగాదు, నీతికి సంబంధించిన నియమాలు, నీతి విషయంలో చెల్లవచ్చును, మాకళకు మినీతితో ఏమి సంబంధం? కళ ఎవరినీ, వేదనీ, లెఖించేయదు” అని కొంత

మంది అభిమానంగా గర్వంగా చెప్పుకొంటున్నారు. కొంత మంది ఇంకొక రకపు కళోపాసకులు ఇంకా రెండడుగులు ముందుకుపోయినారు. వారు “నీతి ఎక్కడబడితే అక్కడ విధి నిషేధాలనే బోర్డులను తగిలించి జీవనోద్ధానవనంలోని సాందర్యాన్నంతా నాశనం చేసింది. తన మొండితనంవల్ల నీతి జీవితానికి ఆనందాన్ని సమకూర్చలేకపోగా - జీవితాన్ని బాగు చేయలేకపోగా - ఉన్న ఆనందాన్నీ, సుఖాన్నీ ఎక్కడ కక్కడ నాశనం చేసిపారవేసింది. జీవితంలోని స్వాభావికతను నాశనం చేసి వికారాలను సృష్టించింది. నీతిలాంటి ఆనందవిధ్వంసక శక్తి మరింకొకటి లేదు. నీతి పాడుచేసిన దానిని కళ బాగు చేయవలసి ఉంటుంది. కళచేతిలోనే జీవితం సురక్షితంగాను, సుఖంగాను ఉండగలుగుతుంది. కళకు నీతితోటీ, సదాచారంతోటీ ఏమీ అవసరంలేదు. సదాచారధర్మాన్ని చాలా రోజులు అనుసరించాము. ఇక చాలు. కళను జీవితధర్మం చేసుకొండి” అని చెప్పుతున్నారు.

ఉత్సాహవంతుడైన ప్రతికొత్త ఆవిష్కరకుడు గూడా పూర్వపుదానిలో ఉండే దోషాలను, లోట్లను తొందరగా చూపించగలుగుతాడు. కొత్తప్రయోగం ఇంకా ప్రారంభం కాలేదు గనుక దానిలోని దోషాలను ఎలాగ చూపించడం? పూర్వపువాటిలోని దోషాలను ఇంత తెలివిగా చెప్పడంచూచి, అతని దృష్టి విశాలంగాను, వ్యావకంగాను ఉంటుందని వెంటనే సహజంగా నమ్ముతాము. మైనజెప్పిన కళోపాసకుడు ఈ విశ్వాసాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని ధర్మాన్నీ నీతినీ, సాంఘికాచారవ్యవహారాలనూ, లోకమర్యాదనూ,

రాజనియమూలను వదలి పెట్టి 'మామేకం శరణంవ్రజ' అని ప్రారంభిస్తున్నా ఉన్నమాట. కళవంటి రమణీయశక్తి, ప్రేరక శక్తి, జీవితానికి అధిపతురాలైతే, దానివలన మానవజీవితానికి శుభవరంపరలు కలుగుతూ ఉంటే అంతకంటె ఇంకేమి కావాలి ?

కళకు ఉన్న వ్యాపకమైన అర్థాన్ని అంగీకరించి కళ జీవిత కళ అనీ, సమస్తధర్మాలయొక్క సమన్వయమనీ, ఆదర్శజీవితం లోని సహజపరిమళ మనీ అంగీకరిస్తే చెప్పవలసింది ఏమీలేదు. కళలోని మంగళకగన్వరూపాన్ని అంగీకరించిన మీదట కళకు ప్రతినిధులై కళకారణంగా సమాజానికి నాయకత్వం వహించిన వారినిబట్టి, వారి నాయకత్వాన్ని అంగీకరించడమో, అంగీకరించక పోవడమో నిర్ణయించుకోవలసి ఉంటుంది. తాత్వికదృష్టితో చూచినప్పుడు ధర్మము, నీతి మొదలైన వస్తువులన్నీ నిర్దోషాలే. కాని, పరిత్యజ్యవ్యవహారంలో శిక్షణ కళావేత్తలు అశిక్షితులుగాను, ధర్మాచార్యులు, అధర్మాచార్యులు అనాచారమూర్తులుగాను కనబడుతున్నారు. ఒక రాజకన్యకకు విద్యనేర్పిన విదుషీమణినిగురించి ఎవరో చెప్పిన మాట జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది. She taught virtue by precept and vice by example సద్గుణాలను ఉపదేశాల ద్వారాను, దుర్గుణాలను ఆచరణద్వారాను నేర్పిందని అర్థం. ధర్మాచార్యుల్ని, శిక్షణకళావేత్తల్ని, న్యాయాధీశుల్ని, వ్రతీకా సంపాదకుల్ని, లోకసేవ చేస్తున్నా మనుకొనేవారినీ బూహృద యాలనువెదకి సమాధానంచెప్పండి అని ప్రేరేపిస్తే వేస్తే అందరూ కంగారు పడవలసిఉంటుంది. నీతిని విమర్శిస్తూ కళోపాసకులు

తాము పెద్దపెద్ద అఖిలాంశాలలో పడిపోతున్నాడు. కళాసాధన చాలా కష్టమైనదని వైన మనవిచేసియే ఉన్నాను. ధర్మానికి సదాచారానికి, లోకరుచికి తిలాంజలి యిచ్చి కేవలం మేము కళోపాసకలం అని భావించినవారికి కలిగిన అభివృద్ధినాన్ని చూస్తే భయం కలుగుతున్నది. సాటిలేనివారని మెప్పుపొందిన నూతనరాగనృప్తి లగు గాయకులు, చిత్రాలద్వారా రోజూ గంధర్వనగరాలను సృష్టించే చిత్రీకారులు, కవిత్వంద్వారా గుండెలను కదలించి, జీవితానికి నూతనజాగృతి నిచ్చి, మానవు నిలో అతాకికానుభూతులను కలుగజేసిన కవులు మొదలైన వారి జీవితాలు, సామాన్యవ్యక్తిగూడా చూచి అసహ్యించు కొనేటంత నికృష్టంగా తయారవుతున్నవి. సామాన్యవ్యక్తి అదంతా చూచి ఆశ్చర్యనిమగ్నుడై, భగవంతుడు ఈ దివ్య శక్తిని ఈ కుళ్ళు హృదయాలకు ఏలాగ ప్రసాదించాడు అని ప్రశ్నిస్తున్నాడు.

కాని, దానిలో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది? వర్షముతువు అంతమైన తరువాత బురదనో, మురికినో, నాచునో, విషపు పురుగులతోనిండి నిలువైనా లోతులేని ఎన్నో తటాకాలు తమలో ఎన్ని లోపాలున్నా, ఎంతమందికి ఉన్నా; పైకినాత్రం స్వచ్ఛంగాకనిపిస్తూ అనంత ఆకాశాన్ని, చిత్రవిచిత్రమైన రంగులు గల మేఘాలనూ, వాటిలో మిణుకుమిణుకు మని ప్రకాశిస్తూ ఉండే అగణితతారాగణాన్ని తమలో ప్రతిబింబింప జేసు కొంటున్నవి. నిలువులోలేనా లేని తటాకంలో అనంతాకాశం తాలూకు ప్రతిబింబం పడటానికి అవకాశమున్నపుడు సామాన్య వ్యక్తి జీవితమంతయునూ స్వచ్ఛము, పవిత్రము గాని

జీవితం గలవాడయినా కళాకారుడు మానవజీవితంలోని అనం
ఖ్యాకములైన గంభీరహాస్యాలను బయటపెట్టడంలో ఆశ్చర్యం
లేదు. వారికి ఆ శక్తి ఏలాగ లభ్యం అవుతున్నది, ఆ దివ్య
శక్తి వారి జీవితాన్ని ఎందుకు మార్చలేక పోతున్నది అనేది
ఈశ్వరసృష్టిలోని ఒక పెద్దరహస్యం. ఏ కళాకారునిదగ్గర
చూచినా సదాచారము, సద్వృత్తి, ఆర్యభావము ఉన్నట్లు
నాకు కనబడడం లేదు. పరమసీమడైనవాడు గూడా ఉత్తమ
కళాకృతిని సృష్టించవచ్చును. అంతమాత్రం చేత వాస్తవికజీవి
తానికి, కళారచనకూ సంబంధం ఉండనవసరం లేదనడం
సాహసం. కళ, సదాచారము, రెండూ ఒకదాని కొకటి
సహాయకంగా ఉండాలి. ఈ రెండింటికీ నమస్కారం ఉండి
తీరాలి.

మనం కళద్వారా జీవితంలోని కోమలాలు, లలితాలు
అద్భుతాలు అయిన ప్రపంచాలను గురించే శక్తిని పెంపొందింప
జేసుకోవలసిగలుగుతున్నాము. దానితోబాటు కళవలన ఉత్తమ
సంస్కారాలను, ఉదాత్తమైన ఆశయాలను గూడా పెంపొం
దింప జేసుకోగలగాలి. దురాచారాలకూ, పాపానికి, దుష్ట
త్వానికి, సీచత్వానికి, మందు దొరుకుతుంది. కాని సిగ్గులేని
తనానికి మాత్రం మందు ఎక్కడా దొరకదు. ఒక్కొక్కప్పుడు
కొంతమంది కళాకారులు ఉన్నతమైన కళావిభూతులను
చూపిస్తూ దేవాలయాలపూజారులలాగా, తీర్థస్థానాలలోని
పండాలులలాగా గుడ్డినమ్మకం కలవాడుగా తయారవుతున్నారు.
వారిదగ్గర ఏ అప్పీలూ పనిచేయడంలేదు. ఒక ఇంగ్లీషుకవి
వారిది "లెడర్ హార్ట్" అన్నాడు.

కళ, నీతి, సదాచారము, సురుచి వీనిమధ్య నిరోధ భావం కలగజేయడమే తప్ప. జీవితానికి విద్యోహం చేసే ఏ వస్తువూ, ఉత్తమ మనుష్యునకు కళాపూర్ణంగా కన్పించనే కన్పించదు. ఈ పదార్థం ఎంగిలెడి; ఈ స్త్రీ కులట; ఈ పండు విషతుల్యము: ఈ ఉపదేశకుడు శత్రువునొప్పిన గుప్తచగుడు అని తెలియడంతోనే ఆయా వస్తువులమీది ఆకర్షణ తత్క్షణం సళించిపోతుంది. అదేవిధంగా సదాచారానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నచోట-దాఖ్ఖ, మోహము, షశ్చత్తాపము తప్ప ఇంకా ఏమీ ప్రాప్తం కాదనే భావం కలిగినచోట - మనకు ఆకర్షణ కలగనే కలగదు. పాఠపాటున తెలియని స్థితిలో ఆకర్షణకలిగినా యథార్థం బోధపడిన వెంటనే ఆ ఆకర్షణ సళించిపోతుంది జీవన దోహి అయినవాడు మాత్రమే అక్కడ ఉండగలుగుతాడు.

సదాచారమే జీవితసాందర్యం. న్యాయము, ఉదార భావము, ఓర్పు, శాంతి, త్యాగము, వీరత్వము ఇవే జీవితం లోని ఉత్తమ అంశాలు. వీటిని మోసగించి, వీటిని తిరస్కరించి ఏ కళలయినా, ఎంత సుందరంగాఉన్నా సహృదయులను తన వైపునకు ఆకర్షించుకోలేదు.

సదాచారం వేరుతో అనేకమైన మూర్ఖాచారాలు, సంఘనాయకుల నిరంకుశ ప్రవర్తనాలు సంఘంలో చలామణీలో ఉన్నవని నాకు తెలుసును. అట్టి వాటిని సమూలంగా నాశనం చెయ్యవల్సిందే. సందేహంలేదు. అంత మాత్రంచేత కళతన స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటించడానికి, సదాచారాన్ని ఉల్లంఘించాలి అన్నప్పుడు అర్థంఉండదు. సదాచారం గాడా చివరకు అన్నిటికంటే ఉత్తమమైన జీవితకళయేగదా!

కళ విషయంలో నీతిగూడా తన అత్తగారి ప్రవృత్తిని, ప్రవర్తనను వదిలిపెట్టాలి. ఇష్టవస్తువును తటస్థంగా స్వీకరించి, తటస్థభావంతోనే దానిని ఉపయోగించి యోగిపాలె ప్రారంభంనుండి చివరవరకూ ఆ వస్తువు విషయంలో అనాసక్తుడుగా ఉండడంలోనే కళా వైదగ్ధ్యం కనపడుతుంది. ఈ కౌశల్యం లేనినాడు అతడు నిజమైన కళాకారుడు కానేకాలేడు. సదాచారానికి కాముకత్వము, విలాసత్వము, లంపటత్వము మొదలైనవి ఎంత శత్రువులో కళకుగూడా అవి అంతే శత్రువులు. ఈ విషయాలను దృష్టిలో పెట్టుకొన్న ఉత్తమ కళాకారులు ఉద్భూతం కావాలి.

మనం నడుములు మీగించకపోతే లోకంలో అనాచారం, విలాసత్వము పెంపొందుతుందని అనుకోవడంతప్ప. అలా అనుకోవడం ప్రారంభిస్తే మనలో శ్రద్ధతక్కువనీ, నాస్తికభావం మెండు అనీ, అహంకారప్రవృత్తి అధికమనీ, అనుకోవలసి వస్తుంది. ఈ విశ్వ మందంతటా చేతనరహితం నిండినిబిడికృతం అయి ఉండడంవల్ల ఈ సదసద్రూపమైన జగత్తులో మనుష్యుడు ఎంతోకొనినా దుర్మార్గుడు కాలేడు. నిజమైన మహాత్ముడు కావడం ఎంతకష్టమో పరమదుర్మార్గుడు కావడంకూడా అంత కష్టమే. ప్రతిపాపానికి, ప్రతి పతనానికి విరుగుడుగూడా దానితోబాటే ఉంటుంది. చివరకు తన పాపాన్ని చూచుకొని మనుష్యుడు విధిగా భయభ్రాంతుడై శుశ్చిత్తాప పడతాడు. అందువల్ల మనుష్యుడు గజగ్రాహాలకువలె పాపపుణ్యాలకు, సదాచార దురాచారాలకు, మరుచి, అరుచులకు మధ్య జరుగుతున్న మహాసమరంలో సత్పక్షంవైపునకే యుక్తుడూ ఉండాలి.

అల్లరి చేయడం, ధైర్యం పోగొట్టుకోవడంవల్ల ఏమీ లాభం లేదు. నంఘాన్ని, ప్రవంచాన్ని మర్రాసుత్తు చేయడానికి పూనుకొనేదానికంటే ముందు మనం మంచిమార్గంలో నడవడానికి ప్రయత్నించేస్తే దానివల్లనే చూచేవారుగూడా మంచి అలవడముకొంటారు. సదాచార రూఢాచారాల సుధ్యక్షిన్న భేదాన్నిగూడా బాగా అర్థంచేసుకోవాలి. సదాచారం అనేది హృదయభర్మా. అది లోపలి స్వచ్ఛతమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. రూఢాచారం సాంఘిక విశ్వాసాలమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. సామాన్యజనుల భావనలమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఒక్కడు శరీరంలోని అంగాలను సాధ్యమైనంతవరకు మూసి ఉంచడం సదాచారం అనుకోబడేది. రాను, రాను అది వేరు రూపం దాల్చింది. ఆకారణంవల్ల చిత్రాలలో నగ్నరూపాన్ని చూపిస్తే సామాజికనీతిలో విప్లవం వస్తుందనే భావం ప్రబలి పోయింది.

సరిశభావం ఉన్నచోట వనితభావం ఉండితీరాలి అని కొంతమంది పైదానికి వ్యతిరేకంగా చెప్పుతున్నారు. రూఢాచారంలో అనాచారం దాగుకొని ఉన్నట్లుగా స్వేరాచారంలో గూడా అనాచారం ఉంటుంది అని అనుభవంవల్ల మనకు తెలుస్తున్నది. అందువల్ల రూఢినిష్ఠలో సత్యనిష్ఠ ఉండాలి. ఉంటుంది అనేది ఋజువు కావడంలేదు. కళలో నగ్నరూపాన్ని చూపించవచ్చునా, లేదా అనే విషయంలో చాలాలోజులనుండి వాదనివాదాలు జరుగుతూ ఉన్నవి. పూర్వీకాలంలో తాంత్రికులు నగ్న రూపావసర ఎక్కువగా చేశారు. దాని పరిణామాన్ని మనం చూశాము. అనుభ

వింఛాము. అయినా నగ్నరూపంలోగూడా పవిత్రభావాన్ని చూపించవచ్చును. దక్షిణభారతదేశంలో భద్రబాహు, బాహు బలి, గోమాతేశ్వర విగ్రహాలు నగ్నరూపంలో ఉన్నవి. అవి ఎంత విశాలంగానూ, ఎంత పెద్దవిగానూ ఉన్నవంటే కొన్ని మైళ్ళ దూరాన్నుండి ఆ విగ్రహాలను చూడవచ్చును. ఆ విగ్రహాల ముఖంమీద తాండవ మాడుతుండే శాంతభావాన్ని చూచినప్పుడు దర్శకునకు ఆ నగ్నరూపాలు పవిత్రభావాన్నీ, అనురణాంతినీ ప్రసాదిస్తున్నవి. పురుషశరీరం కానివ్వండి, స్త్రీ శరీరం కానివ్వండి, పశు మృద్యుడుల శరీరాలే కానివ్వండి - ఆకృతుల్లో భేదం మనేది ఏమీ ఉండదు. అశ్లీలం అనేది శరీరంలో కాదు, మనస్సులో, మనోభావంలో ఉంటుంది. వికారభావాలను ఉద్దీపనం కలుగజేసి డబ్బు సంపాదించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్న ఈ రోజుల్లో ఆ విషయం మనకు అర్థంకాదు. సాహిత్యంలో, కళలో సామాన్యజనయొక్క చిత్తవృత్తిని కాముకంగాను, విలాసనిమగ్నంగాను చేసే ప్రయత్నంలో మగ్నులై ఉన్న కళాకారులకూ, ఏమేమో తిని, ఏమేమోచేసి వీర్యహీనులైపోయిన నవాబుల దర్బార్లలో ఉండి, వారిలో అణిగిపోయిన విషయవాసనావృత్తిని ఉద్దీపింప చేయడానికి మంచులిచ్చే వైద్యులకూ, నాకేఖిలేనం కనపడదు. సమాజానికి విటవర్గం అవసరం మయితే కావచ్చును. వాణి కళాకారు లని పిలువడం మాత్రం లేన్యాయం.

శుద్ధసౌందర్యదృష్టితో సాహసించి నగ్నస్వరూపాలను చిత్రించడానికి, కామశక్తవృత్తిని ప్రోత్సహించే 'చిత్తగుప్తులను తయారుచేసే' వికారగ్రస్తులైన వారిప్రశంసలకుపాత్రులు కావ

డానికీ, ఆకాశానికీ, పాతాళానికీ ఉన్నంతభేదు ఉన్నది. వికార ప్రవృత్తిలో క్షణికోత్తేజనం ఉంటుంది. అంతంలో బల హీనత, నిరాశ, నిస్పృహ నిండిఉంటుంది. సిగ్గు లేకుండా ప్రవర్తించడం అలవాటు కాకపోతే, కొద్దిగా సిగ్గుగూడా ఉంటుంది.

7

కళా నీందము

కళా విషయకాలయిన అనేకవర్ణనలను, పరిభాషలను చదివి, జీర్ణించుకొని నేను ఒకసూత్రాన్ని ఏర్పాటు చేసుకొన్నాను. దానిని పరిభాష అనడానికి వీలులేదు. కళా వ్యాకరణం అనవచ్చు ననుకొంటాను. అన్ని పరిభాషలకంటే ఇదే యుక్త మైనదని నాకుతోచింది. ఈ సూత్రాన్ని యోగ విజ్యలోనూ, విద్యావిభానంలోనూ, జీవితంలోనూ గూడా సమన్వయపరచవచ్చును. నా ఉద్దేశ్యంలో కళారహస్యం గూడా అదే. ప్రాపంచిక సుఖభోగానికీ, కళానందానికీ ఎంతో భేదం ఉన్నదని కళాకారులంతా అంగీకరిస్తున్నారు. ఇంద్రియాలకూ, వాటి విషయాలకూ ఉన్న సంబంధంవల్ల సుఖదుఃఖాలు రెండూ కలుగుతున్నవి. కాని ఆ సంబంధంవల్ల వచ్చే సుఖం స్థాయియై, పరిణామంలో రమణీయం కావడం లేదు. కళానందస్వరూపం మాత్రం అందుకు భిన్నం. కళ సుఖదుఃఖాలు రెండింటిలోను సమానంగానే అనందాన్ని

కలుగజేస్తుంది. దుఃఖాంతమైన నాటకాన్ని చూసి కరుణార్ద్ర) హృదయులం అయి కన్నీళ్ళు కారుస్తాము. అయినా ఆ నాటకాన్ని వదిలిపెట్టలేము. మళ్ళీ మళ్ళీ చూడవలెననీ, మళ్ళీ మళ్ళీ చదవవలె ననీ ప్రయత్నం చేస్తాము. ఏ దర్శిదాశస్థలో మనం ఒక్కక్షణం గూడా ఉండడానికి సాహసించలేమో, ఆ దర్శిదాశస్థను గురించిన వర్ణనను చదివినప్పుడు, చూచినప్పుడు మనలో కలిగే సహానుభూతి, * పుణ్యప్రకోపము, మనకు ఆనందాన్నే కలిగిస్తుంది ?

ఎందువల్ల ? అని ప్రశ్న. మనుష్యుడు దుఃఖాల్ని అభిలషించడు. కాని జీవితంలో ఉన్నది దుఃఖమేకదా ? అయితే ఆ దుఃఖంవల్ల ఒక ఉపయోగం కనపడుతున్నది. దుఃఖంవల్ల మనుష్యునికి అనుభవం హెచ్చుతుంది. వ్యక్తిత్వం భగవద్గీత పరిభాషలో అధ్యాత్మభావం వృద్ధి పొందుతుంది. (గీతలో “వ్యభావో అధ్యాత్మం ఉచ్యతే” అని చెప్పబడి యున్నది. ఇక్కడ స్వభావః అంటే మనుష్యుని కర్తవ్యం అని అర్థం. దానినే అధ్యాత్మం అనిగూడా అంటారు) సహానుభూతి కారణంవల్ల మన వ్యక్తిత్వం మనసుండి వేరై, ఇంద్రియగతమైన బంధనాలను తెంచుకొని, సంకుచితక్షేత్రా న్నుండి బయటబడి వికసించి మన శరీరంకంటే వేరైన వ్యక్తులతో, మూర్తులతో, ఘటనలతో, తంత్రాలతో సారూప్యాన్ని పొందుతుంది. ఆనంద మనేది ఈ వ్యక్తిత్వ వికాసమే. సాధారణంగా స్వస్థుడుగా ఉన్నప్పుడు మనుష్యుడు తన శక్తిని తాను తెలుసుకోలేడు. దుఃఖాలు, కష్టాలు సంప్రాప్తమైనప్పుడు తన

* సావ ప్రజ్ఞాల్ ప్రతికారానికీగాను న్యాయబుద్ధి వలన కలిగిన ఆవేశం

శక్తిని సంపూర్ణంగా తెలుసుకో గలుగుతాడు. ఆ కష్టాలు అప్పట్లో కష్టాలుగా కాన్పించినా, తన శక్తిని తాను తెలుసుకో గలగడంవల్ల అతను మహదానందాన్ని పొందుతాడు. విజ్ఞానశాస్త్ర ప్రయోగాలు, జీవితానుభవాలు, అన్నీ మనకు వ్యక్తిత్వవికాసజనిత మైన ఆనందాన్ని కలుగజేస్తవి. ఈ వ్యక్తిత్వవికాస కళాకౌశలమే యోగము. విద్యాధ్యయనానికి గూడా ఈ వ్యక్తిత్వవికాసమే లక్ష్యము. జీవిత ప్రారంభదశలో మానవుడు ఇంద్రియముల ద్వారా సుఖదుఃఖ భావాలను అనుభవిస్తాడు. ఆ భావాలను వికసింప జేసుకొన్నప్పటికీ, వాటికి గౌణస్థానాన్నిచ్చి వాటిలోనుండి ఆధ్యాత్మికానందాన్ని అనుభవించడమే కళ చేసే పని. కళకు గౌరవం అప్పుడే. తియ్యని పక్వాన్నాలను తిన్నప్పుడు, మంచువేసంగిలో చల్లని ఉపచారాలు లభించినప్పుడు, ఎముకలుకొరికే చలిలో వెచ్చని పక్కదొరికినప్పుడు సుఖం అందరికీ కలుగుతుంది. ఆ సుఖాన్నే ఆధారంగా తీసికొని పశుపక్ష్యాదులూ మనుష్యులూ జీవించి ఉంటున్నారు. ఆ సుఖకోసమే వారు కష్టాల కోర్చి, బాధను సహించి పరిశ్రమ చేస్తూ తమ జీవితాన్ని గడుపుతున్నారు. కాని పంచభక్త్య పరమాన్నాలను ఆనందంగా ఆరగించినంత మాత్రంచేత గొప్పవాడనీ, మహనీయుడనీ ఎవరనీ అనడం లేదు. విషయభోగాలను పశుపక్ష్యాదులు, మనుష్యులు గూడా అనుభవిస్తూనే ఉన్నారు. అందులో అనన్యాయకోవలసిన విషయం ఏమీలేదు. “ఈ విషయభోగాలను మీరుచూడండి. జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకోండి. వాటిని గురించి ఆలోచించండి” అని ఇల్లెల్లను అహ్మనించడం ప్రారంభిస్తే మాత్రం తప్పుక అన.

హిందూమతానికి వలసి ఉంటుంది. కాని ఈ భాగాలతోబాటుగా హిందూమతానికి కలిగే భావన విషయం వేరుగా ఉంటుంది. ఆ భావన కావ్యానికి కళకూ విషయం కావచ్చును. ఆ భావనాస్వరూపం అనేక రకాలుగా ఉంటుంది. అయినా దానిలో ఉండే ఆనంద తత్వం, తనకు మూలకారణం అయిన ఆధ్యాత్మికవికాసమే. దానినే శాస్త్రజ్ఞులభాషలో తాదాత్మ్యత, తల్లీనత అంటారు. సూర్యోదయాన్ని, సూర్యాస్తమయాన్ని చూచేటప్పుడు దానిలో తల్లీనమైపోతాము. తన్మయులమైపోతాము. ఆ తన్మయత్వమే ఆనందము. ఆ ఆనందంలోనే కావ్యాత్మ ఉంటుంది. కావ్యాత్మనే సాహిత్యంలో రసం అంటారు. రసశబ్దం "స్ప-నో" అనేదాని నర్ణ విషయంవల్ల అనగా ఆ అక్షరం ఇటూ ఈ అక్షరం అటూ. కావడంవల్ల ఏర్పడిందని నా ఉద్దేశ్యం. వృత్తాల్లోనుండి రసం ప్రవహిస్తున్నది. అట్లాగే మన హృదయం కరిగి ఒకానొక వస్తువు వైపునకు ప్రవహించి, రసితం, అయినప్పుడే మనం రసానుభూతి కలిగిందంటాము. అంటే వ్యక్తిత్వవికాసం కలిగిందన్నమాట.

వ్యక్తిత్వవికాసం-తాదాత్మ్యభావం-కలగడమే ఆనందం. కాని ఆ ఆనందం పొరపాటున ఇంద్రియత్వప్రికి మాత్రమే తోడ్పడితే ఆ రసధార ఆత్మను సంచించిత పరుస్తుంది. ఆత్మ అనాత్మలజ్ఞానాన్ని పోగొట్టి చివరకు అసలు ఆనందస్వరూపాన్నే విలువపడ చేస్తుంది. ఆ స్వరూపస్థానాన్నిండి క్రిందపడి పోవడమే భయంకరవృత్తం. ఇంద్రియత్వప్రికి అయినా, ఆత్మవికాసం కలిగేటట్లుంటే, ఆధ్యాత్మికసాధనలో దానికే ఉన్నతస్థానం ఏర్పడి పోయేవి. ఆనందప్రాప్తికి ఇంద్రియత్వప్రి పనికిరాకుండా

ఉన్నది. ఇంద్రియాలకు సంబంధించిన సుఖాలను ఆసుభ విస్తున్నాము, కాని ఆసుఖాలవల్ల అంతంలో దుఃఖము, పశ్చాత్తాపము, నీరసస్థితి ఇవి మాత్రమే లభిస్తున్నవి. పాశ్చాత్య సంస్కృతిలో పెరిగి అన్ని రసాసుభవాలను ఆసుభవింపిన 'గేటు' కవి తన 80వ సంవత్సరం వయస్సులో "నాజీనితంలో నిబద్ధమైన సుఖాన్ని ఎనిమిదిరోజు లయినా ఆసుభవింపలే"దన్నాడు.

మన హృదయం, మన ఆత్మ ఇతర వస్తువులతోనూ, వ్యక్తులతోనూ, తాదాత్మ్యభావం పొందినపుడే, మనలోని సంకుచితభావాలు, భేదభావాలు పోయి ఆనందానుభూతి కలుగుతుంది. ఆ వస్తువులయందు తాదాత్మ్యభావం కాక ఆనందానికి కలిగినట్లయితే, ఆత్మభావానికి బదులు అనాత్మభావం ప్రవేశిస్తుంది. అందువల్ల "షిర్క్‌" అనే పాపాన్ని చేసి నట్లవుతుంది. అనాత్మను ఆత్మ అనుకొన్నా, ఇతర దేవతలను భగవంతు డని అన్నా మహమ్మదీయమతంలో "షిర్క్‌ గునాహ్" అవుతుంది. ఆ మతం ప్రకారం అది చాలా పెద్ద పాపం. ఆ పాపాన్నుండి విముక్తి చెందడానికి తాదాత్మ్య భావాన్ని, తటస్థవిధానాన్ని అనుసరించవలసి వస్తుంది. తటస్థత లేనిచోట అధ్యాత్మభావం ఉండదు. సుఖదుఃఖాతీతమైన అనుభూతిగూడా ఉండదు. కావ్యానంద, కళానంద, శానానందాలు ఇంద్రియాలవల్లనే ప్రాప్తమయ్యే వైనా ఇంద్రియ నిరపేక్షాలు కాగలుగుతవి. ఇంద్రియ నిరపేక్షాలైనంతసేపు, పరమానంద స్వరూపాలయినట్లే భావించవలసి ఉంటుంది. ఎందువల్లనంటే అప్పుడవి స్థాయిత్వాన్ని పొందుతవి.

పవిత్రతలవృత్తి. ఆ ఆనందంలో దుఃఖానికీ, విషాదానికీ, వికారాలకూ, వచ్చాత్తాపానికీ, తావుండదు. పరిశుద్ధమైన ఆ కళానందంలో ఆనందానికి అనేది ఉండనే వుండదు. తాదాత్మ్యభావాన్ని, తటస్థతను రెంటినీ సమానంగా వికసింపజేయగలిగిన చోటనే అనుభవించగలిగిన చోటనే మనకు కళానందం లభ్యమవుతుంది. మోక్షసాధనలో అనాసక్తి యోగంద్వారా విష్ణువు, పరబ్రహ్మ అని చెప్పకొనబడే వ్యాపకత్వాన్ని సాక్షాత్కరింపజేసుకొన్నట్లుగా ఈ తటస్థతయొక్క తాదాత్మ్యభావంద్వారా విగళితవేద్యాంతరమయిన లోకోత్తరానందాన్ని అనుభవించగలుగుతున్నాము.

సుఖ్యవిషయం నుండి వైదొలగి ఇక్కడ ఒక్కటి చెప్పవలసివస్తున్నది. ఆధ్యాత్మికమైన అనాసక్తియోగంలో గూడా జీవితాన్ని వదిలిపెట్టి వేరుగా సాధించిన అనాసక్తి అనాసక్తి కాదు. అది జీవితాన్ని సంకుచితపరుచుకోవటమే. జీవితాన్ని వికసింపజేసుకోవటం కాదు. దానిని జడత్వం అనిగూడ అనవచ్చును. గోరీలో నిద్రపోతూఉండే శవమూ, ఆ శవాన్నికప్పి కాపాడుతూఉండే గోరీలోనిరాయి రెండింటిలోనూ తటస్థ భావం ఉన్నది. కాని ఆ తటస్థభావాన్ని 'ముక్తావస్థ' అని ఎవ్వరూ అనరు. జ్ఞానము, భక్తి, సేవల ద్వారా తాదాత్మ్యభావాన్ని విజృంభింపజేసుకొని పూర్ణమైన తటస్థతను పొందినప్పుడే పరమనిర్వాణానికి నిచ్చే అనాసక్తి ఏర్పడుతుంది.

8

పరస్పైపదికళ - ఆత్మనేపదికళ

కళలోగూడా అప్పుడప్పుడు ఆత్మనేపది, పరస్పైపది అని విభాగం చేయవలసివస్తుంది. తన ఆనందాన్నే దృష్టిలో పెట్టుకొని, తనకొరకై నిర్మించబడిన కళ ఆత్మనేపదికళ. తనకు కలిగిన అనుభూతిని ఇతరలోగూడా వికసింపజేయడానికి, తనకు కలిగిన ఆనందాన్ని ఇతరులకుగూడా కలుగజేయడానికి నిర్మించబడేది పరస్పైపదికళ. ఎక్కువభాగం కళలు ఉభయ పదులుగా ఉంటవి. కళవలన మూలహేతువు ఏవిధంగా ఉన్నా “ఉభయార్విందతే ఫలం” ఇద్దరకూ ఫలం ఉంటుంది. అందువల్ల కళ వ్యక్తిగతమూ లేక సామాజికమూ అని ప్రశ్నించుకొని రెంటిలోనూ విరోధభావాన్ని కలుగజేయడానికి ప్రయత్నం చేస్తే అర్థం ఉండదు. తగాదా లేనిచోట— తగాదా ఉన్నట్లుగా— కల్పించడం సంకీర్ణభావాలు గల ఈ యుగ లక్షణం. వ్యక్తి, సంసారహీనుడైతే సామాజికజీవితాన్ని దుర్బరం చేసివేస్తాడు. సమాజమే సంస్కార శూన్యంగా ఉంటే, వ్యక్తి జీవించనే లేడు. మనస్సు, జీవితము రెండూ, సంస్కృతంగా ఉన్నచోట సమిప్తి, వ్యవస్థల మధ్య విరోధభావం రానేరదు. సంస్కారాల ద్వారా వ్యక్తి జీవితంలోనూ, మానవజాతిలోనూ, ఐక్యతను నిర్మించడమే ఒక కళ. కళ వ్యక్తిగతంగానూ ఉంటుంది; సమాజగతంగానూ ఉంటుంది.

తాటస్థమును గురించి, దాని పరిణామాన్ని గురించి ఐక్య ఒక ఉదాహరణాన్ని ఇస్తాను. నేను ఒకసారి ఒక

న్నేహితుణ్ణి చూడడానికి అతనిడారు వెళ్లాను. అక్కడ ఒక పెద్ద తేలునన్ను కుట్టింది. మందు దొరకలేదు. విషం ఎక్కింది. ఏమి చెయ్యాలి? ఒక ఉపాయం తోచింది. తేలునిషం మనుష్యుని శరీరంలోనికి ఏవిధంగా ఎక్కుతుంది అనే విషయాన్ని తెలుసుకోడానికి భగవంతుడు నాకు మంచి అవకాశాన్ని కలుగజేశాడు అనే భావంతో సూక్ష్మనిరీక్షణం ప్రారంభించాను. విషవృథావాన్ని గురించి ఆలోచించడం ప్రారంభించాను. “విషం ఇంతవరకు ఎక్కింది, ఇంతవరకు ఎక్కింది” అనినిరీక్షణ ప్రారంభించేసరికి బాధ సహించగలిగే శక్తి వీర్పడింది. బాధను సహించగలగడమే కాదు, చివరకు నిద్ర వచ్చింది. సుఖంగా నిద్ర జోయినాను.

ఇందియానక్కి, విలాసలోలత్వము, అహంకారము ఉన్న చోట తాటస్థ్యము గానీ, తన్మయత్వము గానీ ఉండదు. సుఖ మనేది తన్మయత్వమూ కాదు, ఆనందమూ కాదు. ఆనందానుభవం అనాసక్తమైన తన్మయత్వంలోనే లభ్యమవుతుంది. అటువంటి తన్మయత్వాన్నే, తల్లినతనే ఆనుద మంటారు. దానిలో అహంకార మనుకారాలకు తావుండదు.

కళను గురించి ఇంకొక విధంగా గూడా ఆలోచించవచ్చును. సమాధిస్థితిలో ఉన్నప్పుడు మనుష్యునిలో అహంకార మనుకారాలు ఉండవు. ఆస్థితిలో అతనికి కలిగే అనుభవం అపారమేయం. అవర్ణనీయం. సమాధి స్థితిలో ఉన్నప్పుడు కలిగే అనుభవమూ, సమాధినుండి లేచిన తరువాత తిరిగి మూమూలు స్థితిలో కలిగే కదానుభూతి ఈ రెంటినుండి కళ ఉత్పన్నం అవుతుంది. సమాధిస్థితినుండి వ్యక్తిత్వం లోనికి

వచ్చిన తరువాత సమాధిస్థితిలో బయట ప్రపంచంతో తనకు సంబంధం ఉండదు గనుక వ్యక్తి బయటిప్రపంచంతో తాను పోగొట్టుకొన్న ఐక్యతాసంబంధాన్ని తిరిగి ఏర్పాటుచేసుకో దానికి కళ ద్వారా ప్రయత్నిస్తాడు. విశ్వాత్మైక్యభావము, సర్వాత్మైక్యభావమే ఆనందము. సమాధిలో తీణకాలం అనుభవించిన ఆనందాన్ని ఇంద్రియాలకు లభ్యమయ్యేటట్లుగా ప్రకటించడమే నిజమైన కళ; నిజమైన కావ్యము. కనుక పరి శుద్ధమైన కళ హృదయాన్ని సమున్నతంగా చేస్తుంది. విగ్రహ ప్రవృత్తిని నశింపజేస్తుంది. ఉన్నతమైన ఆత్మలను దగ్గరకు చేర్చి సాంఘికసమన్వయను సమన్వయపరుస్తుంది. కళకు ప్రయోజనం ఇదే. ఈ విషయాన్ని గుర్తిస్తూ కళ ఒక ప్రచారసాధనం అన్నాగూడా ఇబ్బందిలేదు. కళలో ప్రచారానికి తావు ఉండగూడదు అని దెబ్బలాడ వలసిన అవసరం లేదు. ఉత్తమమైన ప్రచారంలోనూ, శుద్ధమైన కళ లోనూ ఏమీ భేదం లేదు. పరస్పైవది కళ అంటే ప్రోపగాండా, ప్రచారం అన్నమాట. కాని ఒక విషయం దృష్టిలో ఉండాలి. ప్రచారం చేయబడే వస్తువు కళావస్తువులాగా ఉత్తమంగా ఉండాలి.

9

ప్రకృతి, కళాదీక్ష

కళ మనుష్యనిర్మితము అనే వారి వాదాన్ని గురించి ప్రారంభంలోనే మనవిచేశాను. పశుపక్ష్యాదులు, లతలు

పూలచెట్లు, చేపలు, నత్తగుల్లలు, మెరుపులు, మేఘాలు అన్నింటిలోనూ సౌందర్యమున్నది. కాని వాటిలో కళ లేదు. మనుష్యుని మనస్సులో సౌందర్యభావన కలిగి, ఆ భావన పార్థివవస్తువుల ద్వారా వ్యక్తం కావడానికి ప్రయత్నం చేసినప్పుడు కళ ఉత్పన్నం అవుతుంది. మనుష్యుని కల్పనలవల్ల కలిగిన ప్రసవవేదననుండే కళ జన్మిస్తున్నది. అయితే ఈ సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరిస్తే, దీనిలో సంకుచితత్వం ఏర్పడుతున్నది. “మనుష్యుడు సృష్టించిందే కావ్యం. సర్వలోకాలకూ ఈశ్వరుడైనవాడు సృష్టించి మన ఆనందం కొరకు మన ఎదుట బెట్టిందీ కావ్యం కాదు” అని మనం భేదభావాన్ని ఎందుకు సృష్టించుకోవాలి? మన కల్పనలూ, మనమూ ప్రకృతిదత్తములైన వస్తువులమే కదా? మనం ప్రకృతిలో ఒక అంశం మాత్రమే. ప్రకృతి సంపూర్ణం. మనకంటే ప్రకృతి వైభవం ఏవిధంగానూ తక్కువ కాదు. తుపాను వచ్చినప్పుడు సముద్రం ఎలా ఉంటుందో ఒకసారి ఊహించండి. సముద్రవక్షంలో ప్రయాణం చేస్తూ సముద్రం యొక్క రూపాన్ని గురించి ఆలోచించండి.

సముద్రం “మహాభారతం” లాంటి మహాకావ్యంలాగా కనపడుతుంది. దాని విశాలవక్షంలో భావా లన్నీ నాట్యం చేస్తూ, దృష్టిగోచరం అవుతవి. దాని శాంతభావం, దాని రుద్రావతారం, దాని భయంకరాట్టహాసం, దాని ప్రళయశ్రవణం, దాని గాంభీర్యం, దాని ప్రసన్నభావం అన్నీ సత్యాలే. అన్నీ భావపూర్ణాలే. మహాసాగరంలోని తుపానూ, శాంతీ, మెల్ల తరబడిగా వ్యాపించిఉన్న సముద్రపు సుడిగుండాలూ అన్నీ

మనుష్యుని ఇతిహాసాలకంటే దివ్యత్వంలో ఏమీ తక్కువకావు. రామేశ్వరం వెళ్ళి పొడవైన, సన్ననైన బాహువులాగా ఉన్న ఆ చివరి భూభాగంలో నిలబడి సముద్రంపైపుకు చూచినపుడు నాకు అదే భావం కలిగింది. అక్కడనుండి జాఫనా పోతూ భారతదేశానికీ, లంకకూ మధ్యనున్న సేతువనే మహాకావ్యాన్ని సందర్శించినపుడు అదికవి వాల్మీకి హృదయం నాకు కళ్ళకు కట్టినట్లు కనిపించింది.

కళాకారుని కంటితో చూచినప్పుడు కోట్లకొలది భారతీయులకు తన పాలవంటి స్వచ్ఛమైన జలాన్నిచ్చి ప్రాణదానం చేస్తూ ఉన్న గంగాభవాని దేవతగానూ, భారతమాతగానూ కన్పిస్తుంది. సందేహం లేదు.

ఈ దృశ్యాలన్నిటినీ చూడవలెనంటే మనం అటూ ఇటూ అవి ఉన్నచోట్లకు పోవలసి వస్తుంది. ప్రయాణం చేసి బాధపడవలసి వస్తుంది. కాని పరమపితవలె ఆకాశంమాత్రం మనం ఎక్కడఉంటే లేక ఎక్కడకుపోతే అక్కడనే హాజరుగా ఉంటుంది. ఆకాశాన్ని పగలు చూడండి, రాత్రి చూడండి, ఉదయం చూడండి, లెక సాయంత్రం చూడండి, జ్యేష్ఠ మాసంలో మధ్యాహ్నం రెండుజాములపుకు లేచిన పేడి గాని దుమారాలలో చూడండి. మహాసముద్రాన్ని శావనపాశం లోనికి తీసుకొన్నట్లుగా వ్యాప్తమై కన్పిస్తూ ఉండే సముద్రంలో చూడండి, ఎప్పుడు చూచినా ఎంతో మనోహరంగానూ, ఎంతో హృదయాకర్షకంగానూ ఉంటుంది. పరమమిత్రులలో హిమాలయం లాంటి ఎత్తైనమేఘాలు ఆకాశంలో ప్రయాణం చేస్తూ ఉన్నప్పుడు, చిన్నచిన్న పక్షులు, కిలకిలారావాల్తో

ఎగురుతూ క్రిందనున్న జనానికి ఆమేఘాలలో కలిసిపోయినట్లు కనిపిస్తూ ఉన్నప్పుడు, ఆ మేఘసముదాయంయొక్క విరాటూ పము ఎంతో లలితంగానూ, ఎంతో భయంకరంగానూ గూడా కనిపిస్తుంది. సూర్యోదయ సమయంలో వెలిమిబుల్బలన్నీ ఒక చోటికి చేరినపుడు తెరవెనక తెరలను చేర్చినట్లు, ఆ తెరల మధ్య ఒక మహారాజు సుఖాసీనుడై దర్బారుచేస్తూఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ దృశ్యాన్ని చూచి కళాకారుడు.

“ప్రాణవ్రజానాం ఉదయ త్యేషమూర్యః” అని ప్రారంభిస్తాడు.

ధ్యేయ సుదా సవిత్తమండల మధ్యవర్తి

నారాయణో సరసిజాసన సన్నివిష్టః

కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటీ

హరీ హిరణ్మయ వపు ర్భృతశంఖచక్రః”

అని గానంచేసిన సారముషి కళాకారుడు కాదా ?

అనేక దేశాలకు సంబంధించిన అనేకమంది పురాణ కథలు సత్ప్రతాలనే కావ్యాలనుగురించి అనేకరకాలుగావర్ణించి ఉన్నారు. దేవతలనే కావ్యాలను గురించి మనోహరంగా వర్ణించిన వైదికముఖల దృష్టి ముందు ఆకాశగోళంలోని అతి ఉజ్వలమైన జ్యోతులన్నీ తప్పకుండా ఉండే ఉంటవి. జ్యోతిశ్శాస్త్ర విషయంలో ఈ నాడు జరిగిన నూతన పరిశోధనల వలన వస్తుస్థితిని గురించి అభిప్రాయాలూ, భావాలూ మారితే మారవచ్చును. అందువలన ప్రాచీనకావ్యాలూ, ప్రాచీనభావాలూ మనకు కొంత చప్పుగా కనిపించవచ్చును.

కాని అసలు వస్తువులే లేవనడానికి అవకాశములేదు. ఈమధ్యనే ఒక జ్యోతిశానిష్ట్రజ్ఞుడు ఒక కొత్త విషయాన్ని చెప్పాడు. “చంద్రుడు పృథ్విచుట్టూతిరుగుతూ అంతకంతకు పృథ్విదగ్గరకు వస్తున్నాడు. తనకై ఏర్పడిన హద్దునుగూడా దాటి చంద్రుడు పృథ్వి దగ్గరకు రావడంతోనే బద్దలై ముక్కలుముక్కలై పోతాడు. ఆ ముక్కలుగూడా వందా రెండువందలూ కాదు. చూర్ణం చూర్ణం అయిపోతాడు. ఆ చూర్ణంలోనుండి బంగారు కంకణంలాంటి ఒక వలయం ఏర్పడుతుంది. శనివలయం లాగానే కృత్తికి దగ్గరగా ఆ వలయం గూడా ఏర్పడుతుంది. ఆ వలయం ఆకాశమధ్యంలోనికి వ్యాపించి రాత్రిపూట సూర్య ప్రకాశంచేత పూర్తిగా గానీ, ఒక భాగంగా గానీ ప్రకాశించి నప్పుడు మందుగుండుసామాను పెరిగించినట్లు ఎంతో అందంగా ఉంటుంది. అలా జరగడానికి ఎంతోకాలం పట్టదు. ముందు 20 లక్షల సంవత్సరాలలో అది సంభవించవచ్చును. కల్పనాలోకంలో 20 లక్షల సంవత్సరాలు ఏమంత పెద్ద సమయం కాదు. ఇంకా ఎంతోమంది ఎన్నో పరిశోధనలుచేసి వారి వారి అభిప్రాయాలను ప్రకటించారు. ఇంకా పరిశోధనలు సాగుతునే ఉన్నవి. కాని మొత్తంమీద జ్యోతిషశాస్త్రంలో గూడా కావ్యగతసాందర్యమూ, కళా - అణువు అణువునా వ్యాపించి ఉన్నవి.

ప్రస్తుతం విమానాలద్వారాగూడా సూతనకళను సృష్టించడానికి అవకాశం కలుగుతున్నది. చార్మికి కాళి దాసాదులు వారి వారి విమానాలలో కన్యాకుమారినుండి సామాన్యమర్వతం వరకు విహారంచేసే ఉన్నారు. దేశాల్లో

నాలుగువైపులా నాలుగు పుణ్యధామాలను ఏర్పరచి, నాలుగు ధామాలలోనూ పర్వటనం చేయవలె నని ఆదేశించిన మత కర్తలుగూడా కల్పనాకాశంలో విహరించిన మహోత్సవ కళాకారులే. బీహారు, క్వెట్టాలలో కలిగిన భూకంపాన్ని మనం ఇంకా మరచిపోలేదు. ఆనాటి ఆ భయంకరదృశ్యాప సందర్శనంగూడా కళాదీక్షాపరిపోషితమే. కవులూ, కళాకారులూ అలాంటి దృశ్యాలనుచూచి భయపడరు. హృదయం నీరసమై, ఎండిపోయి, శ్రద్ధ అంతరించి స్వార్థము, కవటము, మోసము, అవిశ్వాసము మొదలైనవే మానవసర్వములుగా మారిననాడు రౌద్రరూపముతో ఆవతరించ మని వారు భగవంతుని ప్రార్థిస్తారు. *

వేసంగిలో మధ్యాహ్నం రెండుజాములప్పుడు ఆకాశాన్నుండి వర్షించే అగ్నిజ్వాలలను యమధర్మరాజు కుక్కలతో పోల్చాడు ఒక వైదికఋషి. మనుష్యుడు తాను చేతనవంతుడననీ ప్రకృతిమాల చల్లని ఒడిలో తానుపెరిగి పెద్దవాడైనాడో ఆ ప్రకృతిని జడవదార్థ మని అంటున్నాడు. అంతకంటే మూర్ఖత్వం ఉంటుందా? ప్రకృతి హృదయాన్ని గుర్తించి ప్రాకృతికానుభూతులను అనుభవించే శక్తి మానవుడిలో నశించి పోయింది. మనం అజ్ఞానంవల్ల మనుష్యుడనీ, మనుష్యేతరమనీ భేదభావాన్ని కల్పిస్తున్నాము. అదేవిజ్ఞాన మనుకొంటున్నాము. అజ్ఞానాన్ని విజ్ఞానమనుకొనే మూర్ఖత్వం మనకే చెల్లింది. అదిగాక మనుష్యుడు ఇంకొక తెలివితక్కువగూడా చేస్తు

న్నాడు. విజ్ఞానానికి, కళకుగూడా భేదాన్ని కల్పిస్తున్నాడు. నీతిని, మతాన్నీ, విజ్ఞానాన్నీ, సమాజాన్నీ, జీవితాన్నిగూడా కళతో పోలుస్తున్నాడు.

10

కళ, విజ్ఞానం

వెనుకటి కాలంలో విజ్ఞానానికి కళకూవిరోధం ఉన్నట్లున్నాడు, విజ్ఞానం (సైన్సు) అభివృద్ధి లయినకొలదీ కళాక్షేత్రం సంకుచితం అవుతుందనిన్నీ, విజ్ఞాన మనే మూర్ఖోదయం కావడంతోనే కళాచంద్రికలు నశించి పోవనిన్నీ చెప్పుబడుతూ ఉండేది.

కాని అది నిజంకాదు. కళాక్షేత్రాన్ని వికసింపజేయడానికి విజ్ఞానం ఎంతో సహకారం. కళకుసంబంధించిన కల్పనా శక్తిద్వారానే-విజ్ఞానం అభివృద్ధి పొందగలుగుతున్నది. కేవలం వైజ్ఞానికుడు విజ్ఞానాన్నిమాత్రమే నేర్పగలడు; విజ్ఞానానికి సంబంధించిన పాఠ్యపుస్తకాలను తయారుచేయగలడు; అంతే. విజ్ఞాన పరిశోధనచేస్తూ జ్ఞానాకాశంలో ఉన్నత పథాలలోనికి ఎగిరి ఇంతవరకూ ఎవరు పోని-లేక పోలేని స్థానాలకు పోయి విహరించే విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు అసాధారణమైన కళాకారులే. విజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించి మనుష్యజాతియొక్క సుఖాన్నీ ఆరోగ్యాన్నీ, ఆనందించే శక్తిని వృద్ధిపొందించేవారంతా కళాకారులే.

అయితే కళలాంటి సున్నితమైన వస్తువు తర్కం ఎదుటనే నిలువలేదుగదా! సాంఘికమైన విజ్ఞాన శాస్త్రమునే ఆయుధం ముందు నిలవగలదా అని సందేహం కలగవచ్చును.

కాని, ఆవిధంగా సందేహంకలిగిన పక్షంలో మనకు కళ, విజ్ఞానం రెండింటిమీదా శ్రద్ధలేనట్లు విచిత్రమవుతుంది. సున్నితమైనవస్తువులమీదగూడా ప్రయోగాలూ, పరిశోధనలూ జరుగుతునే వున్నవి. కళ ప్రయోగం చేసినంతమాత్రంచేతనే సాగించిపోయే వస్తువుకాదు. కళా విజ్ఞానాన్ని, కళాశాస్త్రాన్ని సృష్టించవచ్చును, కాని ఆ సృష్టించడం అవసరమా? అనేది ప్రశ్న. బాహ్యవస్తువులకు విజ్ఞానం అవసరమైనట్లు ఆంతరిక వస్తువులకు అవసరంకాదు. మనుష్యుని మనస్సు, ఆతని భావనలు, అతని ప్రేమ, అతని ఆకాంక్షలు అన్నింటికీ వేరు వేరుగా శాస్త్రాలు ఏర్పడవచ్చును. నేటిమరకూ అనేక శాస్త్రాలు ఏర్పడినవి కాని కళకు ఆవిధంగా శాస్త్రం ఏర్పడడం అవసరం లేదనుకుంటాను. కళ అన్ని శాస్త్రాలనూ, అన్ని విజ్ఞానాలనూ మించిన వస్తువు. కళాప్రకాశంలోనే అన్ని రకాల విజ్ఞానాలూ ప్రకాశించవలసిఉన్నవి. అందుకు తగిన ప్రయత్నం మనం చేయాలి. కళకు గూడా శాస్త్రాన్ని సృష్టించి, కళా విజ్ఞానం అని పేరుపెడితే కళలోని విశాలరూపం సంకుచితమైపోతుంది. జీవితానికి శాస్త్రాన్ని ఏర్పాటు చేయవలెనని ప్రయత్నించి నప్పుడల్లా అదే పరిస్థితి కలిగింది. శాస్త్రం అనేది ఎప్పుడూ ఏకాంగిగా ఉంటుంది. జీవితం - కళ రెండూ సర్వాంగ పూర్ణాలుగా ఉండాలి. అశ్వమేధ యజ్ఞశ్వాన్ని లాగా వాటిని

ఇష్టం వచ్చినట్లుగా విహరించ సవ్వవలసి ఉంటుంది. జీవితానికి, జీవితానికి ప్రభువైన అంతరాత్మకూ ద్రోహంచేయనంతసేపూ కళను శాస్త్ర బంధనాలతో బంధించగూడదు.

11

కళా ప్రయోజనం

కళకు ప్రయోజనం ఏమిటి? అనే విషయాన్ని గురించి చాలా కాలంనుంచి చర్చలు జరుగుతూనే ఉన్నవి. బహుశా అనంతకాలంవరకూ చర్చలు జరుగుతూనే ఉంటవనుకుంటాను. “కావ్యం యశనే అర్థకృతే వ్యవహార విదే శివేత రక్షతయే” అని కళకు ప్రాచీనాచార్యులు చాలా ఉపయోగాలను చెప్పారు. యశనే, అర్థకృతే అనేవి ప్రస్తుతం అమలులో ఉన్న పెద్ద ప్రయోజనాలు. ప్రసిద్ధకళాకారులు చూస్తూ చూస్తూనే లక్షాధికారులవుతున్నారు. వారికి ఎన్నో బిరుదులు ప్రసాదించ బడుతున్నవి. సాంఘికంగానూ, రాజదర్బార్లలోనూ, విద్యవల్ల డలులలోనూ, వారికి అసమానమైన గౌరవ ప్రతిష్ఠలు కలుగు తున్నవి. వరిసిక్తులు ఈ విధంగా ఉన్నా కళకు ప్రయోజనం ధన యశఃప్రాప్తులు అంటే ఈకాలంవాళ్ళు అంగీకరించడం లేదు. పూర్వకాలంవాళ్ళు సంగీతంగానీ, వ్యాకరణంగానీ ఏదీ వేద్యుకొన్నా మోక్షం వస్తుందని విశ్వసించేవాళ్ళు. కాని ఆధునికులు దానిని విశ్వసించరు. వీరు జీవితంలోని

అన్ని సమస్యలనూ పరిష్కరించి, పరిష్కరించే శక్తి - జీవితాన్ని అన్ని రంగాలలోనూ వికసింపజేసే శక్తి - కళలో ఉన్నదంటున్నారు. ఆ శక్తి సంగీతంలోనూ, సాహిత్యంలోనూ గూడా ఉన్నదంటున్నారు. కళ స్వతంత్రం, స్వయం సంభూతం, ఒక జీవితదర్శనం అంటున్నారు. పూర్వము కళ మోక్షసాధనం అంటే; ఈనాటివాళ్ళు కళ ఆత్మానుభవసాధనం అంటున్నారు.

కళకు అనేకమంది అనేకమైన ప్రయోజనాలను చెబుతున్నారు.

(1) Art for art's sake కళ కళ కొరకు.

(2) Art for life's sake కళ జీవితంకొరకు.

(3) Art as an escape from life జీవితం లో నివాస్తవిక పరిస్థితి నుండి తప్పకోవడానికి కళ.

(4) Art as an escape into life సీరస వ్యవహారము నుండి తప్పించుకొని జీవితానందరంగానికి ప్రవేశించడానికి కళ.

(5) Art for service sake సేవకొరకు కళ.

(6) Art for self realisation ఆత్మానుభూతి కొరకు కళ.

(7) Art for joy ఆనందము కొరకు కళ.

(8) Art as recreation వినోదానికి కళ.

(9) Art as a creative-necessity సృజన ప్రవృత్తిని తృప్తిపరచుకోవడానికి కళ.

కళ లోకవ్యవహారవిధే (వ్యావహారిక - జ్ఞానాభివృద్ధి కొరకు) అన్నచారి మనస్సులో ఏమున్నదో మనకు తెలి

యదు. కావ్యాలూ, నాటకాలూ, పురాణాలూ మొదలైన వానిని చదవడం వల్ల వ్యావహారిక జ్ఞానాభివృద్ధి కలుగుతుంది, చాతుర్యం పెరుగుతుంది. అని మాత్రమే దాని అర్థం కాదు. చర్మచక్షువుల ద్వారానూ, జడబుద్ధి ద్వారానూ గూడా ప్రాపంచిక వ్యవహారాన్ని జరుపుకోవచ్చును. నిజ్ఞానం తాలూకు సాహారణ ప్రయోగాలు చేయబడుతూ ఉండవచ్చును. కాని కళయొక్కగానీ, జీవితంయొక్కగానీ పరమరహస్యాన్ని అర్థం చేసుకోవలెనంటే, ఆచర్యనంతమైన వ్యావహారిక జ్ఞానాన్ని సంపాదించవలెనంటే, కళాకారుని కళానుయాయైన అలోకితమైన దృష్టి, తెలివి, ప్రతిభ, వస్తువుల అంతరాంతరాల లోనికి ప్రవేశించే శక్తి అవసరం. ఇవన్నీ కావ్యశక్తి వల్లనే— కళాత్మక ప్రవృత్తి ద్వారానే— అభ్యుపేక్షించి, కళాదృష్టి లేనివాడు ప్రాపంచిక రహస్యాన్ని తెలుసుకొననే లేడు.

పూర్వకవులూ, దర్శనకారులూ గహనమైనవిషయాలను గూడా చిన్నచిన్న సూత్రాల రూపంలో మనముందు ప్రవేశ పెట్టారు. నేటి పరిస్థితి అది కాదు. వస్తువులో మహత్వం ఉండదు. ఆడంబరం అవరిమితంగా ఉంటుంది. న్యాయానికి పూర్వకవి “కావ్యం లోకవ్యవహార ఉద్దీపనార్థం” అని చెప్ప వలసినది. కాని “కావ్యం వ్యవహారికవిదే” అని మాత్రమే చెప్పాడు.

“కళ జీవితంలోని నీరసమైన వాస్తవిక పరిస్థితునుండి తప్పుకోవడానికి అని చెప్పేవారికి జీవితంలో ఎన్నో కట్టువైన అనుభవాలు కలిగి ఉండవచ్చును. వారు జీవిత సంగ్రామంలో ఓడిపోయి ఉండవచ్చును. దుఃఖము, దారిద్ర్యము, అన్యాయము,

యము మొదలైన వానివల్ల భయపడిపోయి ఉండవచ్చును. అంతమాత్రాని చేతనే మనుష్యు జీవిత స్వవహారంలో ఓడిపోయినట్లు భావించగూడదు. జీవితాంగంలో ప్రతివాని నుండి రస ప్రవాహాలు ప్రవిహిస్తూనే ఉంటుంటుంది. అదే జీవిత స్వరూపం. కాని మనుష్యుడు విషయ లాలసను లోనై అర్థ విహీనము, నీరసము నైన జీవితాన్ని గడపడం ప్రారంభించి నప్పుడు అతని జీవితం అచికినీయాలైన దవుతుంది. మనుష్యునికి విశ్రాంతి, సుఖము అనేవి లేకుండాపోతవి. కోరిన ప్రతివస్తువూ వెంటనే దొరకడం ఆరంభిస్తే కొద్దిరోజులకు జీవితం భార స్వరూపం అవుతుంది. చాంఛాత్మప్రీతి జీవితంలోని తృప్తికృత భావాన్ని నశింపజేస్తుంది. చివరకు క్షేణం మాత్రం మిగిలి పోతుంది. కాళిదాసు సృష్టించిన దుష్కర్మము చెప్పినది అక్షరాలా నిజమవుతుంది. ఆటవంటివారికే Escape from life అననరం. అది కళలో దొరుకుతుందేమోనని వారు వెదకడం ఆరంభిస్తారు.

అది వారికి కళలో దొరికిందో, లేదో ఇంతవరకూ ప్రమాణం ఏమీ కనపడడంలేదు. ఉండేది తిండి తినడం, నాకరను అటూ ఇటూ పరుగెత్తించడం, వ్యభిచార ప్రవృత్తిని ప్రకటింపజేసే సాహిత్యాన్ని చదవడం, నాటకాలు, సినిమాలు చూడడం, ఇవే జీవితం అయిన వారికీ, కళకూ ఏమీ సంబంధం ఉండదు. వారి జీవితంలో “రసమే” ఉండదు. ఉండేది నీరసమే. జీవిత సంగ్రామాన్నిండి తప్పించుకోవడానికి వారు కళాసేవను ప్రారంభించినా, వ్యాకులభావము, విసుగు వారిని వదిలిపెట్టవు. ఆ పరిస్థితిలో వారు ఇంకా ఎక్కడకు పారిపోతారు? అందు

వల్ల జీవితదోహాన్నుండి బయట పడి వారు యథార్థ జీవితంలోనికి వస్తారు. నిజమైన కళ అప్పుడు వారికి సహాయం చేస్తుంది. అటువంటి సుకుమారులకు సుకుమారమైన కళా సాధనాలనే చెప్పతాను. వారు సంగీతాన్ని విని ఆనందించడానికి బదులుగా తాము వాయిదం, పాడడం నేర్చుకోవాలి. డ్యాన్సులు చూడడానికి బదులు నృత్యమయమైన వ్యాయామాన్ని చేయడం అవరచుకోవాలి. ఖరీదు గల టిక్కెట్లను కొని కళా ప్రదర్శనాలను చూడడానికి బదులు తానే చిత్రాలను నిర్మించడం ఆరంభించాలి. పెద్దపెద్ద పుస్తకాలను ఒళ్ళో పెట్టుకొని నిద్రపోవడం మానివేసి, తమ అనుభవాలను పుస్తక బద్ధం చేయడం ప్రారంభించాలి. ఆనాడు కళ Escape into life అవుతుంది. జీవితానికి దోహాన్ని తలపెట్టి జీవన ద్రోహిగా ఉన్నవాణ్ణి కళ ఉద్ధరించలేదు.

నిజమైన కళ ఏవిధంగా మానవుని ఆత్మవికాసానికి తోడుపడుతుందో, అదేవిధంగా జీవదయ, కారుణ్యభావ ప్రేరితమైన సమాజసేవ గూడా మనుష్యుని ఆత్మవికాసానికి తోడుపడుతుంది.

కళ, సేవ ఈ రెండింటికీ సమన్వయం కలిగిననాడు రెండూ ఎంతో అభివృద్ధిని చెందుతవి. మన దేశస్థులు అన్ని కళలను భక్తి సాధనరూపాలనుగా ఉపయోగించి సేవా పరాయణులనుగా తయారుచేశారు. భోగవిలాసాలను దేవాలయాలతో కలిపి తమ సగృహ్యాన్ని కప్పివేశారు. కళలు సాంఘిక ధర్మానికీ, వ్యక్తిగత సాధనకూ ముఖ్యాంగాలు అయి పోయినవి.

కళాసాధనవల్లనే ఆత్మసాక్షాత్కారం కలుగుతుంది అని చెప్పడానికి సాహసించలేకపోయినా, సాధనకు పూర్వ రంగంలో కళ చాలా ఉపయోగపడుతుంది. కళలో మనో వినోదం ఉండనే ఉండదు. మనోవినోదం అనేది బయటికి కనపడే ప్రయోజనం. అంతిమాత్రం చేత అదే కళకు ముఖ్య లక్ష్యం, పరమప్రయోజనం అని ఎవ్వరూ అనరు. Art is a creative necessity - అనిగా ప్రాచీనమనుష్యునిలోనూ ఉండే “ ఏకోఽహం బహుస్యామ్ ” అనే ప్రవృత్తిని తృప్తిపరచడం కోసం హృదయంలోని గూఢాతిగూఢాలైన భావాలకు సాకారరూపాల నివ్వడానికి ప్రేరణ కలిగినప్పుడు మానవుని మనస్సులో కలిగే ప్రయోజనాన్ని గురించి అధికంగా చర్చించ వలసి ఉంటుంది.

ఏవిధంగా కొంతమంది స్వాతంత్ర్యసంపాదనకూ, సంఘ సేవ జేయడానికి బ్రహ్మచర్య జీవితాన్ని అభిలషిస్తారో, అదేవిధంగా కొంతమంది కళాకారులు తమ సమయాన్ని, తమ పూర్ణమైన శక్తిని, కళాసేవలోనే లగ్నం చేయాలని అభిలషిస్తారు. కళాసేవకంటే ఇతరమైన జీవితం వారికి అవసరం లేదు. కొంతమంది తమ పూర్ణమైన శక్తిని కళారూపంలో అభివ్యక్తం చేయవలెనని చూస్తారు. అందుకు ప్రయత్నం చేస్తారు. వారి కళోపాసన ఇష్టము, అయిష్టము, రుచి, అరుచి, అనేవానిమీద ఆధారపడి ఉండదు. నక్షత్రాలు, ప్రకాశించడం కమలాలు వికసించడం మానిననాడే వారు కళోపాసనను మాన గలుగుతారు. వారు కళను నిర్మించడంలేదు. కళ తానంతట తానే ప్రస్ఫుటితమవుతున్నది అని చెప్పవలసి

ఉంటుంది. ఒక కుర్రవాడు చోవలో నిలువబడి తన ఆంగణంలో విజిల్ వేశాడు. దగ్గరకు పోతేను ఆ కుర్రవాణ్ణి “విజిల్ ఎందుకు వేశావని గడచుచుంచాను. నేను విజిల్ వేయవలసివేదే, నేను వేయవలెనని విజిల్ వేయడంలేదు, దాన-లెట అది మోగుతున్నదేమో నని కుర్రవాడు జబ్బంటి చెప్పాడు. అటువంటికళను అపారమేయమున్నా తిప్పులేదంటాను, దానినే Art for art's sake అన్నా ఇబ్బంది పడతాను. భో! చిలకల కోసం ఉద్దేశించబడి కళ కళకొరకు అంటే మనకు ఇబ్బంది, బాధా కలుగుతుంది ఈ నాడు Art for art's sake అనేది Art for market's sake, Art for vulgarity's sake, Art for dissipation's sake అని పోయింది అంగువల్లు నునం Art for art's sake అనే సూత్రాన్ని అంగీకరించడంలేదు.

ఈనాడు ఈ అడ్వర్టయిజుమెంటు యుగంలో ఫ్యూట్ సాల్టు అడ్వర్టయిజుమెంటుకు పేక్స్పియర్ పద్యాలను ఉటంకిస్తున్నారు. పపులిమైన వస్తువులను అపవిత్రమైన సుద్రవస్తువులతోసం ఉపయోగిస్తున్నారు. ప్రజానయదాసుని దాన్ని ఆపడానికి ప్రయత్నం చేయాలి. ఇటువంటి అడ్వర్టయిజుమెంటు ప్రవృత్తివలన సాహిత్యంకంటే, కళ తొందరగా నష్టపడి పోతుంది. అందువలన కళాకారులు, కళారసకులు ఈ విషయంలో ఎక్కువ జాగ్రూకతను వహించాలి.

వ్యక్తి జీవితంలోను, కుటుంబజీవితంలోను గూడా సంస్కారము, సంయమము, ఆర్యభావాలు లేనినాడు కళాజీవితం ప్రమాదంలో ఉన్నట్లే. కళలోని పరిశుద్ధతను రక్షించడానికైనా కళాకారులు పరిశుద్ధమైన జీవితాన్ని గడపాలి. జీవనశుద్ధి అని

చెప్పి జీవిత సంగ్రామాన్నుండి పారిపోయే వాళ్లను నేను హర్షించను. ఆ సంగ్రామంలో పాల్గొని బయ్యించినవారే మీరు పురుషులు కాగలుగుతారు.

Art for Art's sake అనే సూత్రం, నా నిర్వచనం ప్రకారం సరియైనదే అని నా అభిప్రాయం. జీవితం నిష్కామ వృత్తికల్గిన కృతార్థం కాగలుగుతుంది. అదేవిధంగా కళ కూడాను ధనకాంక్ష, కీర్తిలాటన కళకు ప్రయోజనాలు కానినాను-చంపదర్బార్లలోనికి, పక్షిశ్రమాలయాల అధివతుల చేతులలోనికి కళ పోనినాడు-“కళ కళకొరకే” అనే సూత్రాన్ని మనం తప్పకుండా అంగీకరించవలసి ఉంటుంది. కళద్వారా సదాచారాన్ని పెంపొందింప జేయాలి. కళద్వారా ధర్మ ప్రబుత్తులను ఉద్దీపింపజేయాలి. కళద్వారా సంఘవ్యవస్థలో సహాయోగాన్ని, సామర్థ్యాన్ని తీసుకొని రావాలి. కళకు అంతశ్శక్తి ఉండాలి అని అంగీకరించినప్పుడు “కళ కళకొరకు” అంటే తప్పువీమీలేదు. కళయొక్క ఆదర్శసూత్రం ఉత్తమంగా ఉండాలి. “నేను కళారసికుణ్ణి, కళానందాన్ని ఇతరులకు వంచి పెట్టడమే నా పని. నా జీవితంలో, నేను చేసే పనులలో మీకేమీ ప్రసక్తిలేదు. సదాచారాది బంధనాలు నన్ను బంధింప నేరవు” అని ఏకళాకారుడైనా చెప్పితే చేతులు జోడించి తమరు కళాకారులుకారు, తమరు కళాసృష్టిని చేయలేరు, అని వారికి నక్రమంగా మనం నివేదించవలసిఉంటుంది. ఆదర్శ కళాసృష్టిలో మనుష్యునకు లభించే ఉత్తమమైన ఆనందమే దాని సృష్టికి కారణం గావడం వల్ల కళ కొరకు కళ అనే సూత్రాన్ని అంగీకరించాలి. సర్వోత్తమ మైన ఆనందాన్ని

అనుభవించిననాడు మనుష్యుడు తప్పుకుండా సదాచారి అవుతాడు. కళకు ముఖ్యప్రయోజనం. బహ్మనందనహోదరమైన కళానందప్రాప్తియే. సదాచారం గౌరవంగా లభ్యమయ్యే ఫలం. (By product) మనకెప్పుడూ సూత్రాలతో తగాదా ఉండకూడదు. పరిణామాన్ని చూచి మనం మంచిచెడ్డలను నిర్ణయించాలి.

శుద్ధమైన కళవలన జీవితంలోని అన్నిరసాలు మనకు లభ్యమయితే జీవితం పటితం అవుతుందనే భయం ఉండదు. రసం అనేపేరుతో ఇతర వస్తువులను వెతకడం ప్రారంభిస్తే అప్పుడు తగాదా వస్తుంది. రసం అంటే ఏమిటి అనేదిగూడా మనం ఆలోచించవలసి ఉంటుంది. మన ప్రాచీనులు తొమ్మిది రసాలని నిర్వచనం చేశారు. ఈ తొమ్మిది రసాలను గురించి కొత్త విధానముతో—కొత్తదృష్టికోణంతో మనం ఆలోచించవలసి ఉంటుంది.

12

ర స మీ మాం స

కళనుగురించి, కళాప్రయోజనాన్ని గురించీ ఆలోచించేటప్పుడు బయటి కళాకృతియొక్క రూపాన్ని గురించేగాక అభ్యంతరికరూపాన్ని గురించిగూడా ఆలోచించ వలసి ఉంటుంది. సంగీతము, సాహిత్యము, కళ ఈ మూడు భావనా ప్రధానాలనీ, మూడింటిలోనూ ఉండే వస్తువు ఒక్కటే నని తేలికగానే తెలిసికోవచ్చును. ఆ వస్తువునే మనం రస

ఊంటాము. సాహిత్యాచార్యులు తనాన్ని గురించి అనేకవిధాలుగా చర్చించారు. సంగీతంలో రాగాన్నీ, తాళాన్నీ, అనుసరించి రసంగూడా మారుతూ ఉంటుంది. చిత్రకళలో గూడా తొమ్మిదిరసాలనూ చిత్రిస్తారు. రేఖల బలాన్నీ, రంగుల సాహచర్యాన్నీ బట్టిగూడా రసాన్ని వ్యక్తం చేయవచ్చును. రససిద్ధాంతం ఇంకా సంపూర్ణంగా స్థిరీకరింపబడలేదు. సాహిత్యాచార్యులు ఇంతవరకు స్థిరీకరించిన రససిద్ధాంతాన్ని అంగీకరిస్తూ, దానిని సంపూర్ణం చేయవలసిన బాధ్యత మనమీద ఉన్నది.

13

క క యొక్క సంపూర్ణ స్వరూపము

పిక్క విషయాన్ని మాత్రం స్పష్టంగా చెప్పదలచుకొన్నాను. సాహసాన్నీ, పరాక్రమాన్నీ, ఉత్సాహాన్నీ చూపించకుండా, ఆపదలను ఎదుర్కోవడంలోనే ఆనందాన్ని అనుభవించకుండా కళను వ్యక్తం చేయడానికి ఏలే లేదు. కళావికాసం శాంతిమయవాతావరణం లోనే కలిగినా కళాప్రేరణ మాత్రం సాహసము, శౌర్యము, పరాక్రమాలనుండి, బలి అయి పోవలె ననే భావననుండి మాత్రమే ఉద్భూతమవుతుంది. కళాకారునికి కల్పనాకౌశల్యంలో చుడూల ఖజీలాగా ఎత్తులకు పోయే ఏరోప్లేన్ సంచాలకుని సాహసం లాంటి సాహసం ఉండాలి.

దివ్యత్వము, పరాక్రమము రెండూ సోపరులలాంటివి.

రావణుడు, దుర్యోధనుడు, జరాసంధుడు, వృతాసురుడు, విల్బన్ సృష్టించిన సైతాను మొదలైన వారందరూ మంచికి శత్రువులైనా వారిలో పరాక్రమము, ప్రచండమైన మహత్వా కాంక్ష ఉన్నవి. అందువల్లనే వారు కళాకారులనూ, కవులనూ తమ వంశకు ఆకర్షించుకో గలిగారు. సమర్థము, భవ్యము, ఉదాత్తము, వ్యాపకము, గూఢము అయిన వస్తువు స్వాభావి కంగానే సుందరంగా గూడా ఉంటుంది. ఇసుకపేడార్ల నర్లనలూ చిత్రాలూ దానికి తార్కాణం.

దక్షిణభారత దేశంలోని ఎత్తైన దేవాలయాలు, బీజాపూర్ మసీదులు, బ్రహ్మదేశంలోని విశాలమైన బౌద్ధ విగ్రహాలు అందంగా లేకపోయినా కళాపూర్ణాలని చెప్పవచ్చునే ఉన్నాము. మన కళాకారులు అన్ని చోట్లా కళావిధానాన్ని సిద్ధపరచి అట్టే పెట్టారు. ఏమూల చూచినా లాలిత్యం, లావణ్యం మీకు కనబడుతుంది. అలాకీకము లని చెప్పబడే ఈ కళాకృతు లన్నీ భారతీయసంస్కృతికి ప్రతిమూర్తులు. “పిండం లోనిదే బ్రహ్మాండం లోనిది” అనే సామెత ఇక్కడ సంపూర్ణంగా చరితార్థం అవుతుంది.

14

నేటి కళావిహీనమైన జీవితము

నేడు; సామాజిక వికాసంలోని రహస్యాన్ని అర్థం చేసుకొని, శాస్త్రీయవిధానంతో జీవితపథంలో మార్గ దర్శకత్వాన్ని వహిస్తున్నాము అని చెప్పే కొత్తపంథావారు

కొంతమంది బయలుదేరారు. వారు సామ్యవాద సిద్ధాంతం ప్రారంభమైనది మొదలు- కార్లమార్క్స్ సాంఘికజీవితాన్ని అర్థం చేసుకొన్నది మొదలు- అశాస్త్రీయంగా ఉన్న మానవజీవితాన్ని శాస్త్రీయదృక్పథంతో చూడడం ఆరంభమయిందంటున్నారు. అన్నివంథాలవారూ తమతమ వంథాలను నిర్మించిన ఆచార్యులను సర్వజ్ఞులని అంటూనే ఉన్నారు. సామ్యవాదులూ అంతే! వారు సంఘం వర్గకలహాలమీద ఆధారపడి ఉన్న దంటారు. ప్రపంచం పుట్టిన దాదిగా వర్గాలు ఏదో రూపంలో ఉన్నట్లుగానే కనబడుతున్నవి. ఇప్పుడూ ఉన్నవి. ఇకముందు ఉంటవి గూడాను. కాని ఈ వర్గాలలో వరసరమైన అజ్ఞానభావము, అనాస్థ ఉండవచ్చును. అంతమాత్రంచేతనే సంఘం వర్గకలహం మీదనే ఆధారపడి ఉన్నది అని అనే విషయంలో చాలా అన్వేషణ జరుగవలసి ఉంటుంది. ఆసిద్ధాంతం ఎంతవరకు సత్యమో ఆలోచించవలసి ఉంటుంది.

మనుష్యుడు కేవలం ధనానికి మాత్రమే ప్రాధాన్యతనిచ్చి, సంస్కృతిలాంటి వస్తువులను ఘరచిపోయినప్పుడు వర్గాలూ, వర్గకలహాలూ తప్పనిసరి అవుతవి. అది ఈ నాటి పరిస్థితి. ఈ నాటిపరిస్థితిని ఆధారంగా, ఉదాహరణగా తీసుకొని ప్రాచీనసాహిత్యము, కళ అన్నీ పూంజీవాదాన్ని బలపరచే వనీ బూర్జువావర్గానికి సంబంధించినవనీ, దరిదుర్లు, తిండిలేనివాళ్ల విషయంలో దోహదం చేసే వనీ అనడం విచిత్రంగా కనబడుతుంది.

రాజ్యశక్తిని చేతులలోనికి తీసుకోవలెనని నడుములు బిగించి పనిచేసేవారికీ, సంస్కృతిలాంటి కోమలములైన వస్తువు

లకూ పొత్తు పొసగదు. కార్యకాలేచ నిష్ఠురః (పనిచేస్తే టప్పుడు నిష్ఠురులు). కార్యం కృత్వా పునః స్రమాః (పని అయిన తరువాత విసముఖులు) అని ఒక సామెత ఉన్నది. మన సాహిత్యం మీదా, మన కళ మీదా సామ్యవాదులు చేసే తిరుగుబాటు మొదటి తరగతికి చెందినది.

ఈ నాటి మనకళ లోకహితాన్ని సంపాదించేది అవునా, కాదా అనేదికూడా ఆలోచించవలసిందే,

సాహిత్యగోష్ఠులు, సంగీతసమావేశాలు దేశమంతా జరిగేరోజుల్లో, విగ్రహాలు, చిత్రకళ, దేవాలయాలలోనూ, బౌద్ధ విహారాలలోనూ ఎక్కువగా నిర్మించబడే రోజుల్లో, సంగీతాచార్యులు, భక్తులు, గంగ, యమునలాంటి నదీతీరాలలో కూర్చుని సంగీతామృతాన్ని దేశమంతా ప్రవహింపజేసే రోజుల్లో, ధనవంతులకూ బీదవాడికీ ఒకేవిధంగా కళానందప్రాప్తి కలుగుతూఉండేది. ఉత్సవ సమయాలలోనూ, వివాహ సమయాలలోనూ, జాతిగతభేదభావం ఉండినా ధనవంతుడు, బీదవాడు అనేభావం కన్పడేదికాదు; ఉండేదికాదు. ఆ రోజుల్లో కళానందాన్ని అనుభవించే విషయంలో ఏ విధమైన భేదభావమూ ఉండేది కాదు. ఉత్తమకళాకారులు విరాగులై ఏకాంతంగా కాలం గడిపేవారు. దార్శిన్యాన్ని హృదయ పూర్వకంగా ఆలింగనం చేసుకునేవారు. ధనవంతుల ధనాన్ని చూసి ఆ సాధువులు ఏమీ లెక్కచేసేవారుకాదు. ధనవంతుడు, బీదవాడు అనే భేదభావం లేకుండా శిష్యుల్ని స్వీకరించేవారు.

ఈ నాడుగూడా అదే స్థితి ఉన్నది అనడానికి నేను సాహసించను. ఈనాడు సాహిత్యము, సంగీతము, కళ మూడూ

ధనవంతుల ఆశ్రియంలోనికి పోయినవి. పూర్వం దేవాలయాలలో ఉండే కళాప్రదర్శనాన్ని వారు, వీరు అనకుండా అందరూ చూచి ఆనందించేవారు. కాని ఈనాడు ఎగ్జిబిషన్లు ఏర్పడడం వల్ల బీదవారికి కళాప్రదర్శనాలను చూసే అవకాశం లేకుండా పోయింది. అథవా ఆ ఎగ్జిబిషన్లలో బీదవారికి ప్రవేశం దొరికినా వారు ఏమీ అర్థం చేసుకోలేకుండా పోతున్నారు. కళను చూచినప్పుడు ఉత్సాహం, సంతోషం, శ్రద్ధ కలకాలి, వాటికి బదులు బీదవానికి కళాప్రదర్శనాలను చూస్తే విపాదం, నిరుత్సాహం కలుగుతున్నది. కళాకారుల్లో గూడా ఈ నాడు బీదవారిని ఆదరించేవారూ, బీదవారి సేవ చేసేవారూ లేరని అంగీకరించక తప్పదం లేదు. ప్రాచీన భారతదేశంలోగూడా ఈమాదిరి పరిస్థితులే ఉండేవి అనడం మాత్రం సాహసం

ఈ నాడు ప్రస్తుతం మనం లలితకళలనీ, వృత్తి కళలనీ వేరు వేరు విభాగాలను ఏర్పరచి మన తెలివితక్కువతనాన్ని బయటపెడుతున్నాము. ఇప్పుడు కళను సంగ్రహిస్తున్నాము. పూర్వకాలంలో కళామయమైన జీవితాన్నే గడిపేవారం. ఒకసారి ఒక ధనవంతుని ఇంట్లో విందు జరిగింది. మామూలు పాత్రలు బల్లమీదా, భారతీయ శిల్పితనాన్ని వేసేళ్ళనాటే పాత్రలు అలమారాలోనూ పెట్టిఉన్నవి. అంటే కళ శవంలాగా అలమారాలో ఉన్న దన్నమాట. కళయొక్క వికృతస్వరూపం మాత్రం బల్లలమీద ఉన్న పాత్రల రూపంలో మన జీవితంలోనికి జొరబడిపోయిందన్నమాట. ఒకసారి కర్ణాటక ప్రాంతంలో ఒకరి ఇంట్లో ఉండే అవకాశం లభించింది. ఆ ఇంట్లో వాళ్ళ

రోజూ ఉపయోగించుకొనే ఒకపాత్రను చూచాను. కట్ల తిరిగినట్లయింది. అద్భుతమైన కళ ఆ చెంబురూన చిత్రమై అరిగిపోయి ఉన్నది. దానితోబాటు ఆ కుటుంబం నడవడిలోనూ, మాట్లాడే విధానంలోనూ, వారి జీవితంలోనూ సర్వోదయం మైనస్ సంతస్కారభావం కనిపించింది. కళ వారి జీవితంలో కలిసిపోయిదన్నమాట. ఒకసారి బీసదైన ఒరిస్సా ప్రాంతంలో వ్యవసాయం చేసే అవకాశం లభించింది. ఒరిస్సా గ్రామంలోని కొత్తకోడళ్ళు మట్టిపాత్రలమీదా, ఇంటిగోడలమీదా రంగురంగుల చిత్రపులను వేశారు. ఆ చిత్రపులను చూచి నవ్వుకు నాకు మహదానందం కలిగింది. ఒక మట్టిపాత్రను నాకు ఇవ్వమని అడిగాను. ఒక పెద్ద సంగ్రహాలయంలో ఆ పాత్రను పెట్టించవలెనని నాకోరిక. నవ్వుతూ ఒక టేబుల్, నాలుగు తీసుకొని పొమ్మన్నారు. ఇటువంటిపాత్రలు మా ఇంట్లో చాలా ఉన్నవన్నారు. ప్రతిఇంట్లోనూ మీకు ఇలాంటి పాత్రలు చాలా దొరుకుతవి అన్నారు. కళ వారి జీవితంలో కలిసిపోయి ఉన్న దన్నమాట.

వెనుకబడిన ఆ ప్రాంతంలో గూడా కళ దుఃఖాన్ని మరచిపోవడానికి కాదు - దుఃఖాన్ని కప్పిపుచ్చడానికి కాదు - జీవితానందాన్ని వ్యక్తం చేయడానికి అనే నా సిద్ధాంతానికి బలం చేకూరింది. కంచరి ఇత్తడిపాత్రలను తయారుచేస్తున్నాడు. తలిదండ్రుల దగ్గరనుండి అతడు ఆ కళను నేర్చుకొన్నాడు. అతని ఆ వృత్తిని పోటీపడి కాశేనేవాడు ఎవ్వడూ లేడు. ఎవరో భయపడి అతడు ఎక్కడకు పారిపోనక్కరలేదు. ఎవరోనూ వైరం అతనికి అనలేలేదు. జీవితం సుఖంగా గడచి

పోతూ ఉండడంవల్ల నిర్విచారంగా తాను నిర్మించే పాతలద్వారా తన ఆనందాన్ని వ్యర్థపరుస్తాడు. చిన్నగిన్నెను తయారు చేశాడనుకోండి. ఇంకొకటి అతలను చెక్కుతాను. ఆ గిన్నెతో చిన్నపిల్లలు పాలుతాగుతారు. ఆగిన్నెమీద తోక ఎత్తి నిలువబడిన అండమైన అవురూడను చిత్రిస్తాడు. దానినే కళలంటారు. కంచరి ఆ విధంగా పాతలమీద చిత్తరువులను చిత్రిస్తూ ఉంటారు. చుట్టూ పిల్లలు ఆడుకొంటూ ఉంటారు. ఆ పరిస్థితిలో లలితకళకూ, వృత్తికళకూ భేదం ఏముంటుంది?

గుజరాత్ లోని లోకగీతాలను విన్నవారూ, రంగుపని చేసే రంగరీజుల సువాదాలను విన్నవారూ రంగరీజుల కళ వృత్తికళ, లలిత కళ కాదు అని అనలేరు. ఎత్తైన పర్వతశిఖరం మీద దేవాలయదర్శనానికి సాయుత్రం పోవడం పిశాచుగాక, సాయంత్రం ఏమీ పని లేకుండా గాలిలో అటు యిటు తిరగడమే పిశాచు అవుతుందా? స్కూలు అయి, అటుఇటు పనితోందర మీద తిరిగితే సంస్కారం ఉన్నట్లున్నూ, తన ముద్దుచెల్లెలి కోసం సీతాఫలం కోసి తీసికొనిరావడానికి అన్న నాలుగుమైళ్లు నడిచివెళ్ళితే సంస్కారం లేనట్లు అవుతుందా?

పట్టణాలలోనూ, విదేశాలలోనూ తయారయే వస్తువులను ఉపయోగించడానికి అలవాటుపడి సరళమైన సాదా జీవితాన్ని మరచిపోయినాము. సంతోషానికి, శాంతికి బదులు ఉత్తేజనం కలుగజేసే వస్తువులకోరకు వెదకిడం ఆరంభించాము. ఈ ఉత్తేజనంలో శాంతి ఉన్న దనడం పాలలో ఉన్న పుస్తకలుగజేసే గుణం సారాయిలోగూడా ఉన్న దనడం అవుతుంది. జీవితరసాన్ని మరచిపోయి బయటి వస్తువులద్వారా - బయట

కళద్వారా జీవితాన్ని సుందరంగా చేసుకోవడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాము. భర్త భార్యను ప్రేమించడం మాని అందమైన చీరలను, వెలగల నగలను చేయించి పెట్టి సంత మాత్రం చేత ఆమె జీవితానికి క్షాంతి లభిస్తుందా?

ఈ నాటి మన పశ్చాత్తాపం స్థానైతీలను చూడండి. మన జీవితానికి ఆవసరమైన పస్తువులను సరుకూర్చే చాకలి, గొల్ల, మంగిలి మొదలైనవాళ్ళ ఇళ్లకూ, మన ఇళ్లకూ సంబంధం లేదు. వాళ్ళు మన ఇళ్లకు ఎంతో దూరంలో ఉండి సరియైన నీటి వసతులుగూడా లేక నానాబాధలు పడుతూ ఉన్నారు. వారి దైన్య పరిస్థితిని చూస్తే మనలో ఎంత అధర్మప్రవృత్తి పెంపొందిందో బాధపడుతుంది. మనకు పాలుపోనే గొల్లవాడూ, పేవరు ఇచ్చిపోయే బీదకుర్రవాడూ మనకు తమ ముఖాన్ని చూపించడానికి భయపడుతున్నారు. బీదవాళ్లను దూరంగా ఉంచి మనం మన జీవితానుదాన్ని దూరంచేసు కొంటున్నాము. మన ఉత్సవాలు పూర్వంలాగా సర్వసాధారణానికి సంబంధించి లేవు. మన సాహిత్యం ప్రస్తుతం ప్రజా సాహిత్యంగా లేదు. ఈ నాడు మన దేశంలోని కోట్లకొలది చదువురానివారు ఎటువంటి సాహిత్యాన్ని వింటున్నారో, ఎటువంటి గీతాలను పాడుతూ ఉన్నారో, ఏవిధంగా ఉత్సవాలు చేస్తూ ఉన్నారో, ఏవిధంగా ధర్మోపదేశాలను వింటూ ఉన్నారో, పరిశీలించి చూస్తే బీదవాళ్లకూ, ధనికులకూ, చదువుకొన్నవారికీ చదువు లేని వారికీ ఈ మధ్య ఎంత అభివృద్ధి వర్పిందో బాధపడుతుంది. రాజనైతిక విధానంలో సార్వభౌమ యాక భేదాలూ, జాతిగతమైన ఆవరోధాలూ పనికిరావోటూ, సగరనిర్మాణంలో

సాంప్రదాయకతత్వాన్ని మరచిపోకుండా ఉన్నాము. పూర్వకాలంలో ఆ యాస్పత్తులను అరలంబించే వాడిసిబ్బట్టి వారిల్లు, వారి జీవితం ఉంటూఉండేవి. ఇప్పుడు జాతు లన్నీ బొంబాయిలోని ఇళ్లలాగు ఒకే మాదిరిగా కళాశూన్యాలై పోయినవి.

నశించిపోయిన కళను ఉద్ధరిస్తామని గ్రామాలకు పోయిన వారుగూడా, గ్రామాలలో పట్టణవాతావరణాన్ని సృష్టించి, కృత్రిమజీవిత విధానాన్ని పెంపొందించ జేస్తున్నారు.

కళయే జీవిత ప్రతిష్ఠ. అది నాశనం అయితే జీవితంలో నుండి ధర్మమూ, సదాచారమూ అన్నీ నశించిపోతవి. సంఘం వర్గయుద్ధాలకు నిలయం అయిపోతుంది.

మన ఉత్సవాలలో అంధవిశ్వాసాలు, అనవసరపు ఖర్చు ఉన్నమాట వాస్తవమే. కాని వాటివల్లా సాంఘికకళా ప్రయత్నాన్ని మనం ఎక్కువ చేసుకొన్నాము. ఈ నాడు మత గౌరవం తగ్గిపోయింది. అందువల్ల ప్రస్తుతం ఉత్సవాలను రాజనైతికంగానూ, సాంఘికంగానూ కలిగే ప్రేరణలవలన నడుపుతూ ఉన్నాము. మన సోషల్ గేజర్ల గులూ, పరివర్తులూ వార్షికోత్సవాలూ, అన్నీ మన సాంఘికజీవితం తాలూకు కొత్త అవిష్కరణలు. వీనిలో ఎప్పుడు చూచినా ఒకే క్రమం కనపడుతున్నది. నాలుగైదు సమ్మేళనాలను చూస్తే విసుగు పుడుతున్నది. కొత్తకొత్తవాళ్లు రంగంలోకి దిగుతూ ఉండినం వల్ల ప్రతిసంవత్సరం సమ్మేళనాలు జరుగుతున్నే ఉన్నవి. కాని సమాజంలో కళాదృష్టి, కళాజ్ఞానం ఏర్పడిననాడే సమ్మేళనాలలోనూ, ఉత్సవాలలోనూ కొత్తపద్ధతులు వస్తాయని

అశించడానికి అచరాలను ఉంటుంది. ఇప్పుడే కళావృత్తిలో జీవితాన్వేషణం చేస్తూ ఉన్నవారు లేకపోలేదు. అందువల్లనే మార్పు రావలెననీ, వస్తువు చని ఆకిర్తునాము.

15

జీవనకళోపాసకులు

లలితకళ లనీ, వృత్తికళ లనీ వేరువేరు విభాగాలను సృష్టించి, కళను మనం బలహీనపరచామూ, లేదా అనేది గూడా ఆలోచించవలసిన విషయమే. లలితకళలలో కేవలము తటస్థమైన ఆనందం మాత్రం ఉంటుంది. వృత్తికళలలో పీట, నుఖము, సాధనాల ప్రాధాన్యములాడా ఉంటుంది. ప్రాచీనమున అలంకరించవలెనంటే మనం రెండురకాల కళలనూ ఆశ్రయించ వలసి ఉంటుంది. ప్రాచీనమున రౌజులు, మహారౌజులను మూలకము అంటారు. ప్రాచీనములో నివసించే రైతులూ, ఉపయోగము ఉన్న వాచురకలవలనా రెక్కలు మళ్ళీ అయ్యేటట్లుగా వనిచేసి, చిన్న చిన్న గుట్టలలో, గదికి ఒకనూచి చొప్పున వేదిక వ్రకొన కాట్టకలూ మొదలైన వారి అలంకరిక కళలను గూడ చిగ్గూడా ఆలోచించవలసి ఉంటుంది. కాట్టకలు, కర్రకల ఇళ్లల్లో ఉపయోగించబడే ప్రతీకస్థువులూ పదో ఒక ప్రయోజనం, ఉపయోగం ఉండాలి. ఉపయోగం లేని కళ జీవితంలో కలవాలి. కళ లాగ్నీ అలంకరించలేదు. పరిసరకళ, వర్ణమాలనూ అట్టి వస్తువులగూడా ఉండవలసి ఉంటుందో ప్రాచీన పద్ధతుల ననుసరించి దుస్తులు ధరించేవారి ఇళ్లల్లో

ఆధునికవిధానాన్ని అనుసరించే అబద్ధతను ప్రతివ్యర్థంగా కన్పిస్తుంది. భారతీయజీవితానికి నేకోమెయి, మోజాలూ సుప్రధమముగగా కన్పిస్తుంది. ఇదిగాని ఏదైనాదే నష్టం అలాంటిది, సామాను ఎలాంటికో, దాని స్వరూపం, కళా విలాసినిగా ఉండాలి.

మన దేశంలో వానినారి శాస్త్రము మృతమే పోయి వ్యాన్ని సంపాదించిన దాక్షిణ్య వేదము, వ్యాజ్యశాస్త్ర వేత్తలు, ఇంజనీర్లు మొదలైన వాడు చాలామంది ఉన్నారు. వారందరికీ వారివారి శాస్త్రము కాని రెండవది తెలియదు. కాని యావత్తు సంస్కృతిని, సంపూర్ణజీవితాన్ని అర్థం చేసుకొన్న జీవన శాస్త్రవేత్తలు మనకు లేనేలేరు. సంస్కృతిని గురించి చెప్పించే వాల్లమౌనం లేకపోలేదు కాని లాభం ఏమిటి? సంస్కృతిని, జీవితాన్ని అర్థం చేసుకొని సమూహము ముందుకు నడిపించే జీవనముఖాలు మనకు కావాలి. ఈ నాడు యూరపులో మోస్తరుగా మనదేశంలోగూడా సాంఘికజీవితంలో సంస్కార విహీనమైన అరాజకత్వం వ్యాపించిఉన్నది. ఆ అరాజకత్వాన్ని నిర్మూలనంచేసి సువ్యవస్థితమైన విధానాన్ని ఏర్పరిచే ఋషులు కావాలి. ఇది మనకు అర్థం కావడంలేదు. ప్రభుత్వము లేక పోయినా పరవాలేదు. కాని అలాంటి ఋషులు లేనినాడు సాంఘికజీవితం ఛిన్నాభిచ్ఛయై పోతుందనే విషయాన్ని మనం గుర్తించిననాడు గాని జీవనముఖాలను సృష్టించుకోలేము. తేనె టీగలు సైతం తమరాణి చచ్చిపోతే నెంటనే పెండోరాణిని పెదకిలేచ్చుకొంటవి. రాజశక్తి ముందు తలవంచుతూ సాంఘిక జీవితంలో స్వాతంత్ర్యం అనే పేరుతో అరాజకత్వాన్ని వ్యాపించ

నిస్తున్నాము. కుటుంబజీవితంలో కట్టుబాటు ఉంటుంది, రాజ తంత్రం ఉండదు. అదేవిధంగా సంఘజీవితంలో కూడా రాజతంత్రం గాక కట్టుబాటు ఉండాలి. వ్యక్తిమోస్తరుగా సామంతుడూ “మాత్మవాన్” “పితృవాన్”, “ఆచార్యవాన్” అయివుండాలి. ఆ నాడే సంఘజీవితానికి సామర్థ్యమూ, స్వాస్థ్యమూ రెండూ వర్పడతవి. ఆనాడే జీవనకళ పరిపుష్టమవుతుంది. లలితకళలూ, వృత్తికళలూ, ఒకదానికొకటి సహాయకాలు అవుతవి. ఆ పరిస్థితుల్లో వర్గ కలహాలకు అవకాశమే ఉండదు. మన పాపచీనసంస్థలు ఆ పరిస్థితుల్లోనే నడుస్తూ ఉండేవి. రాజుగూడా కులగురువు అనే దృష్టితోనే తాను సుఖాన్ని అనుభవస్తూ రాజ్యపాలన చేసే ప్రజలనుగూడా సుఖపెట్టుతూ ఉండేవాడు. ఈ నాటి మనవ్యవహారాలల్లో పాశ్చాత్య విధానం పెచ్చుపెరిగిపోయింది. అధ్యక్షుడు ఉపాధ్యక్షుడు, కోశాధ్యక్షుడు, కార్యదర్శి, కార్యనిర్వాహకవర్గ సభ్యులు లెకుండా మనకు సంఘాలు పనిచేయడమే మానివేసినవి. మన సాంఘిక శాస్త్రంలోనే మీర్చులు రావడంవల్ల సమాజాన్ని ఏకసూత్రంమీద సడిపించవలసి ఉంటుందనే భావమే ఎవ్వరికీ కలగడం లేదు.

మనం మేల్కొనాలి. మన సాంఘికజీవితంలో ఏ మేమి మార్పులువచ్చినవో, ఒకపట్టిని తయారుచేయించాలి. సమాజంలో పురాతనాదర్శాలు ఎన్నిఉన్నవి? వాటిస్తానే కొత్తవి ఎన్ని వచ్చినవి? మారిపోయిన ఈ పరిస్థితుల్లో మనం ఏమిచేయాలి? సాంఘికవ్యవస్థను ఏ రూపంలో నిర్మించుకోవాలి? అనే అన్ని విషయాలను గురించి సాకల్యంగా చర్చించుకోవాలి.

సమాజ శాస్త్రాన్ని గురించి విస్తృతంగా అధ్యయనం చేయాలి. నూత్నోత్సాహంతోనే నివసించుట గురించిగూడా ఆలోచించాలి. సామాజిక జీవితావస్థను సంపూర్ణం అయిన తరువాత కళకు జీవితంలో ఉన్న స్థానం ఏమిటో తేలికగా నిర్ణయం అయిపోతుంది. ఈ విషయం లన్నిటిని అర్థం చేసుకొన్ననాడు అందరిమీనమైన విదేశీవస్తువులతో ప్రాచీనమైన వస్తువులను నిరసనగా మారుచేసి కళామయమైన వస్తువుల కోసం వెదకగలుగుతాము. వన కంచెలు, సాలీలు, కుమ్మరులు, బంగారం వని చేసే వారుగూడా ఉన్నప్పుడు విహీనంగా, కళావిహీనంగా వస్తువులను తయారుచేయడం ఆరంభించారు. చేసేవస్తువులను ప్రాచీనవస్తువులతో బాగా తయారుచేస్తున్నారు. లేపోతే ఇతరదేశాలనుండి వచ్చే కేర్లగులను దగ్గర పెట్టుకొని వాటిని దగ్గరగా నైనా తయారు చేస్తున్నారు. స్వతంత్రంగా ఆలోచించి కొత్తవిధానాల ప్రకారం కళాసృష్టి చేసి కత్తి తగ్గిస్తోతున్నది. ధనుర్వేదము, ఆయుర్వేదము, సంగీతము, అశ్వశాస్త్రము, గజశాస్త్రము మొదలైన అన్ని కళలనూ ఎక్కువగా పరిశీలించడము బ్రాహ్మణాచార్యులు “వర్ణానాం బ్రాహ్మణో గురుః” అనేదానికి బ్రాహ్మణుడు దక్షిణులను బాగా పుచ్చుకో వచ్చును. చరణ శీర్షాన్నిచ్చి ఆశీర్వాదాల నిస్తూ శ్రాద్ధాదుల్లో తుష్టిగా భోజనం చేయవచ్చును అనే సంకుచితార్థాన్ని కలుగజేస్తున్నాడు. ఈనాటి చదువుకొన్న వారిలో విశ్వవిద్య అయ్యే యోగ్యత గలవారే? భరతాచార్యులు కాదగిన వారే? కట్టుదిట్టమైన వర్ణవ్యవస్థనూ, సాంఘిక సేవా విధానాన్నీ నిర్మించ గలిగే జీవనశాకారులు

బయలుదేరితేనే సమాజం జీవించ గలుగుతుంది. అటువంటి వ్యక్తులూ - అటువంటివ్యవస్థా - కావలె ననే కోరిక - ఆకలి - సమాజంలో కలిగితేనే కాని అలాంటి జీవన కళోపాసకులు ఉత్పన్నంకారు.

16

భవన నిర్మాణరక

నాటకంలో అనేకమైన సాహిత్యకళలు కలిసి ఉంటున్నాయి, అక్కడ స్థాలో అనేకమైన వాచాత్మకాలు కలిసినట్లుగా భవన నిర్మాణ కళలో గూడా అనేకమైన కళలు కలిసి ఉన్నవి. అందువల్ల జీవితానందాలనూ, సామూహిక జీవితానందాన్నీ, జీవితాన్నీ దృష్టిలో పెట్టుకొని భవననిర్మాణ కళలు వికసింప జేయవలసి ఉంటుంది. మన అపనిరాలనూ, నివాస పద్ధతులనూ అనుసరించి భవనాలను నిర్మించవలసి ఉంటుంది.

పూర్వం మనం ఎవరినిబడితే వారినే అతిథులనుగా స్వీకరించేవాళ్ళం. అయితే మన సంప్రదాయానికి అనుకూలించేవారినే ఇట్లాకి రానిచ్చే వాళ్ళం. - వాళ్లను పూజించేవాళ్ళం. మధ్యయుగపులోని గ్రామాలలోగూడా ఇదే విధానం అమలులో ఉండే దని చెప్పుతారు. ఉత్తర హిందూదేశంలో ఘోషావద్ధతి ఉన్నచోట అతిథులను గౌరవించే విధానం ఇంకొక విధంగా ఉండేది. కాని ఇప్పటి పరిస్థితులు మారిపోయినవి. అతిథులను మనం పూర్వం లాగా

ఉంచకూడదు గూడాను. పూర్వపు సృష్టపదాయాలూ, వ్యవహారాలూ ఈ సోదాహరణముచేయుటలేదు. వ్యాపారముల దగ్గరకు, వ్యాపారము వలననే ఆశీర్వాదులు వస్తున్నాయి. పక్షి వద్దను పక్షివలన, దాని వద్దను దానివలన వస్తున్నాయి. వారి వారి అవసరాలు వేరు వేరుగా ఉన్నాయి. వారివారి అవసరాలను గుర్తించుచు వారు వారి వారి జీవించి. ఆ విధానంలో లలితకళలు వున్నాయి. కావున వ్యాపారమునో అంతరించాలి.

భవములున్నప్పుడు అది అంతరించును. ఎడమ వైపున అంతరించును. అది అంతరించును. భవములలో నివసించే వారి వ్యక్తులుగా, అవసరాలను గుర్తించు కళాప్రకరణ భవములను గుర్తించును ఉంటుంది.

ఈ సమయమున అవసరాలను వ్యక్తులనుబట్టి కట్టబడవలసింది. ఇలాంటి సమయము కానిది కట్టిన మైత్ర్యాది కట్టించుటలేదు. అందులో భవములు, ఎందుకో ఉపయోగించవలసిన భవములేకపోయి అన్ని ప్రాంతాలలోనూ భవములు జరుగుతూ ఉన్నది. భవం ఉన్నవారూ అంతే. లేనివారూ అంతే.

17

కళాకారునికి సంయమం అవసరం

ఏ విషయంలో నైనా “అతి” పనికి రాదంటారు. గడి నిండా కుప్పలు కుప్పలుగా కుచ్చినూ, బల్లలనూ పేర్చి పారివేస్తే అటూ ఇటూ మసలడానికి ఏలూ ఉండదు, కళా ఉండదు.

కూరనిండా మసాళా దిగునుల్ని చేతికి వచ్చినట్లుగా వేరుడం అరంభిస్తే కూర గుడి పెండ్లకేం కాకూడా అ కూర తీర్చడాని అరోగ్యంగాడా చెబి డొరుకులుంటుంది. ఇకవయ్యాలుగురుగులు సంగీతమే వింటున్నా, మంటమాటకు కవిత్వం ప్రారంభించినా తల నొప్పి పుడుతుంది. అందువల్ల కళాభివృద్ధి ఏమాత్రంనూ జరుగదు. బొంబాయిలో ఏ యంట్లో చూచినా గ్రామఫోన్లు మొరుగుచూనే ఉంటవి. కానీ సంగీతం అంటే కనీసం అభిరుచి అయినా ఉన్నవాడు ఒక్కఁడు కూడా కనపడడు. సంయమం ఉండాలి. కంటి ఉండాలి. అప్పుడే కళ విసిస్తుంది. అస్తమానం మరాయి తినడం ప్రారంభిస్తే నోరు నుంచి చెడిపోతుంది. కొద్దిరోజుల్లో రుచి కనకొక్కనే శక్తి గూడా నశిస్తుంది. అస్తమానం ఇకర్లను ప్రశస్తిస్తూనో, తాను ప్రశంసింపబడతూనో ఉండేవాడికి ఇతర్లలోని మంచి చెడ్డలను తెలుసుకొనే జ్ఞానం గూడా నశించిపోతుంది. అందువల్ల కళాకారులు ముఖ్యంగా సామాన్య జనులను చూచుచు చేసుకోవాలి. సంయమం లేకుండా జీవితమే నిస్సారం అవుతుంది.

18

దుస్తులు - ఆభరణాలు

ఒకసారి బజౌదా మహారాజు సయాజీరావుగారిని దేశీయ దుస్తుల్లో, అలంకరించబడిన పద్మంబిమీన మాండలి వైపుకు పోతుండంటే చూచాను. ఆ లోకానికి రెండువైపులా ఉన్న ఇల్లు, బండివామా, వాడి దుస్తులూ, బండిలో ఉన్న రాజు

అందరూ ఒకరిలో ఒకరు కలిసిపోయినట్లు కన్నట్టారు. ఒకే స్వాస్థ్యతిక నా తాపరణలో వారు ఉన్నట్లుగా కన్నడింది. బడొదా రాజ్యంలోని ప్రాచీన సైనిక దుస్తుల్ని, ఈనాటి సైనిక దుస్తుల్ని చూచే అవకాశం నాకు ఒకసారి లభించింది. ఎంత భేదం!! ఆతురురాలైన సోదరీమణి ఈ రెండు రకాల దుస్తులనూ వేరు వేరుగా ధరించి ఇద్దరు సైనికులు నిలువబడి ఉంటే, సహాయాన్ని అర్థించడానికి ఎవరి దగ్గరకు పోతుంది అనే ప్రశ్న నామనస్సులో కలిగింది. ప్రాచీన దుస్తుల్ని ధరించిన సైనికుడు వీరుకుగా కనపడ్డాడు. అంతేకాక అతని దుస్తుల్లోనూ, అతనిలోనూ వంశపారంపర్యంగా ఉంటూ వస్తున్న స్త్రీదాక్షిణ్యభావం జీర్ణించి ఉన్నది అనిపించింది. యూరపు దేశస్థుల దుస్తులు వారి దేశంలో బాగానే ఉండ వచ్చును. కాని మనదేశంలోని సైనికుని దుస్తుల్లోని ఆర్య భావన నాకు ఆ దుస్తుల్లో కనపడలేదు. అంతమాత్రంచేత ప్రాచీన వస్తువులంటే నేనాకు అభిమానం అని మాత్రం అనుకోవద్దు. దుస్తుల్లో గూడా ప్రత్యేకత ఉంటుందని చెప్పకమే ఇక్కడ నా ఉద్దేశ్యం. విద్యాంసులు, సేవకులు, త్యాగులు, సాధువులు అందరూ వేరువేరు విధాలుగా ఉన్న దుస్తుల్ని ధరిస్తారు. అలా ధరించడం అవసరం. వారి దుస్తుల్ని వీరూ, వీరిదుస్తుల్ని వారూ ధరించడం ప్రారంభిస్తే బాగుండదు.

మన దేశంలో దుస్తుల విషయంలోగూడా సంయమన చాలా అవసరం. ప్రస్తుతం వెష్టవులు, జైరాగులు తిలకాలు ధరించి కాషాయ వస్త్రాలతో బయలుదేరుతున్నారు. పూర్వ

కాలంలో అవన్నీ భక్తిచిహ్నాలుగా ఉండేవి. ఈనాడు మోసం క్రింద పరిణమిస్తున్నవి. జీవితానిర్వహణార్థం సాధనాల ప్రతున్నవి. విదేశాలనుండి వచ్చిన యాత్రీకులు అలాంటి వారి ఫోటోలను తీసి ఇతర దేశాలల్లో మనల్ని ఎగతాళిగూడా చేస్తున్నారు.

ఇక ఆభరణాలు - మనం ఆభరణాల పిచ్చితో ముక్కు, చెవులు, పెదిమలుగూడా కుట్టుకొని కూర్చోంటున్నాము. అదంతా అనాగరికచిహ్నం. ఈ వ్యవహారాన్ని ఇంతటినుండి అయినా మనం మానివేయాలి. ఆభరణ ప్రేమ బానిసత్వ చిహ్నమని నా అభిప్రాయం. పూర్వకాలంలో రాజులు నిజంగా రాజులుగా ఉన్న కాలంలో ఇన్ని ఆభరణాలను ధరించేవారు కారు. రాజత్వచిహ్నంగా రెండుమూడు ఆభరణాలను ధరించి సంతృప్తి పడేవారు. తమ కున్న విశ్వర్యభారాన్ని రాజులు తాము మోసేవారు కారు. రాణులచేత మోయించేవారు. ఈనాడు సో ద రీ మ ణు లందరూ చదువుకొని, కొత్త సంస్కారాలను గ్రహించి సంఘంలో నాయకత్వం వహించ బోతున్నారు. వారందరూ ఈ ఆభరణాల విషయంలో ఎక్కువగా ఆలోచించ వలసి ఉంటుంది.

19

నాటకము - సినిమా

నా జీవితకాలంలో నేను పదినాటకాలు చూసిఉంటాను. భయస్కోపు అనే పేరుతో సినిమాలు అమలులో ఉన్న

రోజుగ్గో రెండు మూడు బయస్కోపుల్ని గూడా చూసి ఉంటాను. అంతే. అంతకుమించి నాటకాలనుగానీ, సినిమాలను గానీ నేను చూసిఉండలేదు. * ఈ మాత్రం జ్ఞానంతో వాటిని విమర్శించడం ఏలాగా? ఈనాడు పత్రికల్లో ఎక్కడచూచినా సినిమా బొమ్మలే కనబడుతున్నవి. బొంబాయిలాంటి పట్టణాలలో ఏ గోడమీద చూచినా సినిమా అడ్వర్టయిజుమెంట్లే. దైనిక పత్రికల్లో సినిమాలను గురించి చాలా విమర్శనలు బయలుదేరుతున్నవి. వాటిని గురించి నే నేమీ వ్రాయదలచుకోలేదు. అడ్వర్టయిజుమెంటు పేపర్లలో ఉండే బొమ్మలను చూచి సినిమాల విషయం కొంత ఆలోచించగలిగాను.

ఒక పాశ్చాత్యవిమర్శకుడు సంస్కృత నాటకాలను గురించి విమర్శిస్తూ - సంస్కృత నాటకాలలో, కావ్యాలలో ఉండే తీపిఉంటుంది, నాటకం తీపి కోసంకాదు, నాటకం రోమాంచాన్ని కలుగజేసే ఘట్టాలుండాలి, అవి లేనినాడు నాటకం ఏమిటి? అన్నాడు.

ఆ రోమాంచాన్ని (Dramatic Thrill) కలుగజేయడానికి ఈనాటి నాటకాలూ, సినిమాలూ ఏస్థితిలోనికి చేరునవో ఆలోచిస్తే నిజంగా మనకు రోమాంచం కలుగుతుంది. ఈ రోమాంచం కోసం లూటీలనూ, బండిపోటు దొంగతనాలనూ, హత్యలనూ, అవహరణాలనూ, అనేకాన్ని చూపిస్తున్నారు.

* ఇది వ్రాసినతరువాత కొంతమంది మిత్రుల ప్రోద్బలంవల్ల శర్మాత్మ అనే ఫిలింను చూశాను. అది నాకు బాగా నచ్చింది. అయినా సినిమా ఒక ఆసాధారణవస్తువు అనేభావం నాకు కలగలేదు. సినిమాఅంటే నాకున్న అభిప్రాయం మారలేదు.

ఈ నాటి కొన్ని ఫిల్ములు చాలా బాగా ఉంటున్నవని చాలామంది మిత్రులు చెప్పుతున్నారు. ఉత్తమమైన సాహిత్యక రచనలను ఆధారంగా తీసుకొని ఉత్తమమైన చిత్రాలను నిర్మిస్తే పుస్తకం చదివిన నాటికంటే చిత్రాన్ని చూచినప్పుడు ఎక్కువ ముగ్ధులం కాగలుగుతాము. సీతని గూడా ఎక్కువగా గ్రహించగలుగుతాము. ఈనాటి కళాకారుల శక్తివిషయంలో నాకు ఏలాంటి సందేహమూ లేదు. శుద్ధ సాహిత్యక కళావికాసం కోసం పాటుబడేవారి సంగతికాదు నేన చెప్పడం. సమాజం తోటి, సామాజిక పరిస్థితులతోటి సంబంధం లేకుండా సమాజం వమయిపోయినా తమ కాన్యంలోనే తాము ముణిగి ఉండే కళాకారులను గురించిమాత్రమే నేను చెప్పుతున్నాను. వారి శక్తిని చూస్తే కళ్ళు మిరుమిట్లు గొనిపోతవి. ఆసురీ సంపత్తి తాలూకు మహత్వము, వైభవముమాత్రము తక్కువదా? సినిమా, నాటకము రెండూ వెంటనే ప్రేక్షకుని తమ ప్రభావంచేత లోబరచుకొంటవి. అందువల్ల ఎక్కువ జాగరూకత అవసరం. అదిగాక ఇంకొక విషయంగూడా ఉన్నది. బొంబాయిలో గ్రామఫోన్లు మోగుతూనే ఉంటవి. రికార్డులు అన్నీ అరిగిపోయినా - సంగీతం ప్రవాహరూపంలో ప్రవహించినా - ఆ సంగీతాన్ని విన్నవారు నాగరికులు అయినా, రస గానీ, ఉదారహృదయు లయినా రస గానీ చెప్పడానికి అవకాశం లేకుండాఉన్నది. జీవితం నిర్మలమైన గృహస్థాశ్రమం లోనే పుష్పించి, వికసిస్తుంది అని అంగీకరించనంతవరకూ కళ ద్వారా సాంఘికంగా అభివృద్ధి కలగడం అసంభవం.

నాటకాలలోనూ, సినిమాలలోనూ జీవితంలోని రసదాయకాలు, ఆకర్షకాలు అయిన ఘట్టాలను కొంత అతి రంజితంగా చిత్రించడం తెప్పనినరి అవుతుందని నేను అంగీకరిస్తాను. కాని ఆ అతిరంజిత చిత్రణం హద్దుల్ని దాటిపోతే కళలుప్రమే పోతుంది. మనుష్యుని చిత్తవృత్తి వికలంగానే ఉండిపోతుంది. ఉత్తమకళానేచనంవల్ల లలితభావాలు ఆభివృద్ధికావాలి. స్థాయి యైన సంతోషం కలగాలి. అంతే గాని చిత్తవృత్తులు వికలం కానూడదు.

20

కళా విస్తృతి

మనదేశంలో చిత్రకళ ఒక విచిత్రమైన రూపాన్ని ధరించింది. పూర్వకాలపు పుస్తకాలలోనూ, దేవాలయాల గోడల మీదనూ భారతీయ చిత్రకళారూపాన్ని వ్యక్తంజేసే అనేక చిత్రరూపులకనబడుతున్నవి. ఏవివర్మ వల్క్కిమదేశాన్నుండి మనదేశానికి 'యథార్థవాది' యైన కళను తెచ్చి ఐరోపీయకళాశాస్త్రాన్నీ, సంప్రదాయాన్నీ మిళితంచేస్తూ మనకు చాలా పౌరాణికచిత్రాలను తయారుచేసి ఇచ్చాడు. హెవెల్ బంగాళాదేశానికి వచ్చి చిత్రకళారహస్యాన్ని వ్యక్తంచేసే ఒక సంప్రదాయాన్ని, ఒక సూతన పంథాను, సృష్టించాడు. అవసీంద్రి తాకూర్, ఆనందకుమారస్వామి, భగినీ నివేదిత మొదలైన కళారసకు లంతా కళాభివృద్ధికి తోడ్పడ్డారు. అజంతా

చిత్రాలనుండి నూతనప్రేరణను పొంది అనేకనుండి అద్భుతమైన చిత్రకారులు తయారుయ్యారు. గజనాథ్ లోని చాలామంది లక్ష్మీపుత్రులు ఈ నూతనకళా సంప్రదాయాన్ని ఆవరించి అభివృద్ధిచేసారు. అనుసరించారు. 'పివి శంకర రావల్' ఒక "చిత్రకళాపీఠాన్నే" స్థాపించాడు. భారతీయ చిత్రకళ ఇక అనాధ కాదు. సానాలాల్ మెహతా లాంటి చిత్రకళా ఇతిహాస రచయితలుగూడా బయలుదేరారు. డాక్టరు హరిప్రసాద్, రత్నమణి లాంటి కళాకారులు పురాతన భారతీయసాంస్కృతిని తిరిగి మన హృదయశీతాలలో అధిష్టించజేయడానికి విశ్వప్రయత్నం చేస్తున్నారు. అర్థేంద్ర కుమార్ గాంగులీ లాంటి కళాకారులు చిత్రకళారహస్యాన్ని విస్పష్టం చేయడం ఆరంభించారు. నందలాల్ జోసులాంటి సమర్థులైన కళాకారులు చిత్రకళయొక్క సర్వతోముఖమైన అనంతశక్తిని వ్యక్తీకరిస్తున్నారు. అందువల్ల మనం ఆత్మరక్షా మనోవృత్తితో పురాతనమైన దానినే అంటిపెట్టుకొని కూర్చోనక్కర్లేదు. ఈనాడు ప్రతిదేశంలోనూ చిత్రకళలో అంతర్జాతీయతత్వం పెంపొందుతూ ఉన్నది. పరిశ్రమల యుగం గూడా తన జటిలపాండ కళ్యాన్ని చిత్రకళకు నేర్పుతూనే ఉన్నది. సాంకేతికదేశాలనుండి మనం ప్రేరణను పొందాలి అని నా అభిప్రాయం కాదు. క్యూబిక్ కళ ఈనాడు సార్వభౌమ స్వయానాన్ని వహించజోతున్నది. సీతాకోకచిలుక రెక్కలు, మహాసాగరంలోని మత్స్యలు, వనస్పతుల స్పష్టవైచిత్ర్యం, దేశదేశాలలోని పశుపక్షులు, గనుల్లోనుండి తీసిన రాళ్ళు, మంచుశీకలాలు, సముద్రంలోని గవ్వలు, వత్తగుల్లలు, ఆకాశం

లోని ఇంద్రధనుస్సు, మేఘము, ఇనన్న మనకు రంగుకూ, ఆకృతికీ సంబంధించిన నూతనదీక్షను ఇవ్వడం ఆరంభించినవి. అనంతమైన విశ్వసాహిత్యమూ, ర సా య న ప్రి క్రియల ద్వారా తమూరు చేయబడిన కొత్తకొత్త రంగులూ, మన కళ్ళముందు నాట్యం చేస్తున్నవి. ఇంత సామగ్రి, విశాల సాహిత్యమూ మనముందు ఉన్న సమయంలో "నేను మా నాన్న గారి భావిలోనే నీళ్ళు తాగుతాను. న్ననం చేస్తాను" అని నంకుచితింగా అనవలసిన అవసరం లేదు. దాసభావము (Slave Mentality), హీనభావము (Inferiority Complex) ఈ రెండూ ఉన్నంతకాలమూ స్వాభిమానం ఉండడం అవసర మవుతుంది. కాని ఇకనుండి మనలో ఆ భావాలు ఉండ నవసరం లేదు. మనం ఆత్మజ్ఞానాన్ని అలవరచుకొంటే, మన సామాజికజీవితంలో భారతీయతత్వం ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటే ఇతర దేశాలనుండి మనం ఎన్నింటిని గ్రహించినా, అన్నింటినీ భారతీయవాతావరణం లోనికి మార్చుకొంటాము. జీవితం పరిశుద్ధంగా లేక ఒకరిని అనుకరించడం ప్రారంభిస్తే, విలాస ప్రేమలో మునిగిపోతే, ఆనాడు మనకు పతనం తప్పదు. అన్నింటినీ జీర్ణంచేసుకొనే శక్తిని మనం సంపాదిస్తే అగ్ని లాగా సర్వభక్షకులం కావచ్చును. పరిశుద్ధుడైన వాడు అన్నింటిమీదా ఆధిపత్యాన్ని సంపాదింపగలుగుతాడు. నేశా నికీ, సంఘానికీ శ్రేయస్సును సమకూర్చగలుగుతాడు.

లేఖనకళ విషయంలో మనం ఏమీ శ్రద్ధ వహించడం లేదు. ప్రాచీనకాలంలో అన్నింటికన్నా ఈ కళకు ఎక్కువ ఆదరభావం ఉండేది. పెద్దపెద్ద పాదుషాలు గూడా తమ

తీరిక సమయంలో మత గ్రంథాలను సుందరమైన అక్షరాలతో వ్రాసి తమ జీవితవిర్యచాణానికి తగినంత ధనాన్ని సంపాదిస్తూ ఉండేవారు. నివృత్తిప్రయత్నాలైన సన్యాసులు మొదలైన వారు గూడా లేఖనకళలో అసాధారణమైన ప్రజ్ఞను చూపిస్తూ ఉండేవారు. ఈనాటికి గూడా మన లిపిలో ఉన్న సాందర్యమంతా వారు పెట్టిన భిక్షే అచ్చూ, టైపురైటర్లు రావడంవల్ల ప్రస్తుతం ఈ కళావికాసం అడ్డపాటి పోయింది. యూరపులోమాత్రం అలా పరగలేదు. అక్కడ యుత్ర సహాయ తీసుకోబడ్డా అక్షరాలు సుందరంగా ఉండే విషయం లో ఎక్కువ కృషి జరిగింది. మన దేశంలో ఇంకా జనత్వమే రాజ్యం చేస్తూఉన్నది. “పిలియమ్ మారిన్” లాంటివాడు మన దేశంలో జన్మిస్తేనేకాని మనకు ముక్తిలేదు. మన దేశంలో బచ్చాభాయీరావల్ ఈ విషయంలో విశేషంగా కృషి చేస్తున్నాడు. అయినా ఈ కళను సుపూర్ణంగా వికసినప జేయడానికి మనం చాలా ప్రయత్నం చేయవలసి ఉంటుంది.

మూడవది సంగీతకళ. ఈ కళ ప్రస్తుతం చాలా అభివృద్ధిలోనికి వచ్చింది- అనేకానీకంటే ఈ కళాప్రచారం ఎక్కువగా జరిగి దనడం యుక్తియుక్తంగా ఉంటుంది దనుకొంటాను. సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు ఈ కళావికాసానికి ఎక్కువగా తోడ్పడాలి. రవీంద్రనాథుడు సంగీతకళాభివృద్ధికిగాను చాలా కృషి చేశాడు. గుజరాత్ లోని లోక సంగీతం, (జానపద సంగీతం) దక్షిణదేశంలోని కర్ణాటక సంగీతం, బెంగాలులోని మధురసంగీతం, ఉత్తర హిందూ దేశంలోని ఆర్య-ఈరాణీ సంగీతం, ఇవన్నీ మనకు పైతృకంగా లభించిన నిధులు. హిందూ

లయపర్వత పాఠంలో ఇంకొక రకపు సంప్రదాయం ఉన్నదని తెలుస్తున్నది. ఈ సంప్రదాయాల నన్నిటినీ సమన్వయింపజేసి ఒక భారతీయసంగీతాన్ని సృష్టించాలి. అందుకై విశేషమైన కృషి జరగాలి.

ఆయా రాష్ట్రాలలోని సంగీతం, ఆయా రాష్ట్రనానుల పురుషార్థానికి ప్రతిధ్వనిగా బయలుదేరుతుంది. మనం పరాక్రమవంతుల మైతే “త్రింశత్కోటి కంఠ కలకల నినాదం” లోనుండి మధురము, భయంకరము అయిన రెండురకాల సంగీతమూ బయలుదేరుతుంది. లాస్యమూ, తాండవమూ రెండూ మనవేకదా! ఇవి ఒకవస్తువుయొక్క రెండురూపాలు. సంగీతశాస్త్రనిష్ఠాత్ముడైన “బిథోవిన్” తుపాను సంగీతాన్ని సృష్టిస్తే, మనం దైవీసంపత్తును అభివృద్ధిపరచే సంగీతాన్ని సృష్టించలేమా? అందుకు సాధనా, ధైర్యమూ, సాహసమూ అవసరం.

అన్ని కళలను వికసింపజేసి అన్నిటినీ సమన్వయింపజేయడం చాలా అవసరం. చిత్రకారుని ఏడు రంగులకూ, గాయకుని ఏడు స్వరాలకూ సమన్వయం కలగాలి. ప్రకృతిలోని వర్షనూ, పూలనూ, ఆకులనూ, జీవ జంతువులనూ చూసి, వాటి రంగుల్ని ఆధారంగా తీసుకొని కొత్తరంగుల్ని సృష్టించాలి. ఈ పనిని కేవలం థియేట్రీకల్ సైన్సెట్ వారిమీదనే వదిలిపెట్టితే లాభంలేదు. కళాకారులు గూడా ప్రయత్నం చేయాలి. ఇంతవరకు సంగీతం ఏకాంశంగానో, చిన్నచిన్న సమావేశాలలోనో పాడబడుతూ ఉండేది. ఇకనుండి లక్షలు, జనం హాజరైన చోట్లా సంగీతకచ్ఛేరీలు జరగవలసి ఉన్నవి.

అంకు-వల్ల విరాట్ భావాలను వ్యక్తంచేసే రాగాలనూ, సంగీత పద్ధతులనూ వికసింపజేయవలసి ఉన్నది. అక్షరజ్ఞానమైనా లేని మనవాళ్ళు ఆదరభావంతో పూజాగృహాలలో మత గ్రంథాలను పెట్టి పూజిస్తున్నట్లుగా ఈనాటి నాగరికుల మనసు కొనే ధనవంతులు సంగీతానికిగూడా అదేగతిని కలగజేస్తున్నారు. ఇకనుండి భారతదేశంలో నాలుగు - బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణాలతోనూ, ఆరు లేక ఆరినైలరు రాగాలతోనూ పని జరిగను. కొత్తకొత్త రాగాలను సృష్టించాలి. సృష్టించే యోగ్యతను నూపాదించాలి రాగ సమన్వయమూ, నూతన రాగోత్పత్తి, భారతీయజీవితానికి చాలా అవసరం. కురుపాండవ యుద్ధం, బుద్ధభగవానుని గృహత్యాగం, హరిశ్చంద్రుని సత్యవ్రతపోషణనాదీయో, సీతాదేవి వనవాస నిర్గమనం, ద్రౌపదీవేణీసంహారం, దమయంతీ స్వయంవరం, దండియాత్ర, హరిజనులకోసం పాణాలను సమర్పించడానికి బాపూజీ ప్రారంభించిన దీక్ష మొదలైన ప్రసంగాలను వ్యక్తీకరించడానికి అనసరమైన ఉదాత్త లలిత రాగాలూ, ఛందస్సులూ నిర్మింపబడాలి.

గుజరాత్ లోని లోకసంగీతం ఇతర ప్రాంతాలలోని గ్రామీణసంగీతంకంటే విశిష్టంగా ఉంటుంది. అందులో అసాధారణమైన భావవ్యంజకత్వం కనిపిస్తున్నది. “మేఘాణి” లాంటి మహాకవులు తమ మేఘగంభీరకంఠాలతో పాడుతూ ఉన్నప్పుడు గ్రామీణసంగీతంలోని మాధుర్యం బోధపడుతుంది. ప్రజాకావ్యాలు, ప్రజాసంగీతం, ప్రజాసాహిత్యం ద్వారా భారతీయ జనసామాన్యం యొక్క జీవితాన్ని సంస్క-

రిచాలి. నాగరికజీవనం, గ్రామీణ జీవనం అనే భేదభావాన్ని రూపుమాపాలి.

శాస్త్రకారులు సంగీతాన్ని, గాత్రము, వాద్యము, నృత్యము అని మూడు విధాలుగా విభజించారు. అపరిమితమైన జీవితం గడిచే వాళ్ళచేతుల్లో ఉన్నరోజుల్లో శిష్టసమాజం సంగీతాన్ని, కళనూ ఒక విధంగా బహిష్కరించింది. నాటకంలో వేషంవేసిన వాడి మొఖం చూడగూడదనీ, చూస్తే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవలెననీ నిన్నటి మొన్నటిదాకా అనుకుంటూనే ఉండేవారం. నటీమణులు పవిత్రుణ్ణుగా ఉండడానికి వీలే లేదని మన దురభిప్రాయం. నటి, గణిక అనే శబ్దాలతో వారిని పిలవడమే అందుకు నిరర్థకం. (ఇక్కడ ఒక విషయం చెప్పవలసి ఉన్నది. కళకొరకు కళ అనే సిద్ధాంతాన్ని ఏర్పర్చుకొన్నప్పుడు ఎంత జాగ్రత్తగా సంచరించాలో బోధపడుచుకోవాలి) కళ అంటేనే అసహ్యించుకొనే ఆ రోజుల్లో, అందులోనూ నృత్యకళ అంటే శిష్టసమాజం ఎంత అసహ్యించుకొనేదో ఆలోచించుకోవచ్చును. ప్రాచీన కవులు రాధాకృష్ణుల రాస క్రీడల వర్ణన ద్వారా శృంగారానికి, భోగవిలాసాలకూ ధార్మికమైన ఆపరణను, ముసుగును తగిలించినా, జనసామాన్యంలో నృత్యకళ అంటే ఆదరంగానీ, సద్భావంగానీ కలగలేదు. కాయావాడలోని రబారీ భర్వాడ్, జాతీవారు ఈ కళకు కొంత ప్రోత్సాహాన్ని కలుగజేశారు. శ్రీకృష్ణుడు గూడా కాయావాడ్ రబారీయే కదా! యూరపు దేశస్థులు నృత్యపియులు. ఇంగ్లండు నుండి రష్యావరకూ, ఐస్ లెండ్ నుండి ఇటలీ లేక గ్రీసువరకూ అన్ని చోట్లా నృత్యకళ అంటే ఆదరభావం మొందు. మనదేశంలో

కూడా ఇంగ్లీషు విద్యాప్రచారంవల్ల సృత్యకళ అంటే ఆదరాభిమానాలు పెంపొందుతూ ఉన్నవి. సవరాత్రిఉత్సవాలలో మాత్రమే అమలులో ఉండే గర్భాగీతాలకు నాగరికజీవితంలో కూడా మహత్వపూర్ణమైన స్థానం లభిస్తున్నది. చిత్రకళనూ, సంగీతకళనూ కూర్చొనిచూపించవచ్చును. సృత్యకళ విషయంలో అట్లాకాదు. దానిలో తాళబద్ధమైన వ్యాయామం కూడా ఉంటుంది. అటువంటి వ్యాయామం వల్ల శరీరంలోని అన్ని నరాలకూ కదలిక కలగడమేగాకుండా, విశ్రాంతి కూడా కలుగుతుంది. సృత్యకళలో అనేక కళల సహకారం కూడా ఉంటుంది. దుస్తులు, ఆభరణాలు, ధూపదీపాలు, సంగీతం, తాళం, హావభావాలు, సాహిత్యం అన్నీ సృత్యకళలో సమీకృతమైఉంటవి. మన ప్రాంతం (గుజరాత్)లో గర్భాసృత్యము, భర్వాడ్ సృత్యము, ఘుమ్మస్ సృత్యమే ఇదివరలో ఉండేవి. ఇప్పుడు శాంతినికీతనం ద్వారా మణిపురీసృత్యంకూడా దేశమంతా వ్యాపిస్తున్నది. సృత్యంద్వారా చేసే కసరత్తు సుకుమారులకు కూడా బాగా ఉపయోగిస్తుంది. ఉదయశంకరుడి సృత్యం నేను ఇంకా చూడలేదు. మన దేశంలో వేరువేరు ప్రాంతాలలో వేరువేరు సంప్రదాయాల సృత్యవిధానాలు ఉన్నవి. అన్నిటినీ ఉద్ధరించాలి. ప్రచారంలోనికి తీసుకొని రావాలి. హిందూ దేశంలో అటునేతువునుండి, ఇటుహిమాలయంవరకూ దేశమందంతటా అనేక దేవాలయాలు ఉన్నవి. ప్రతి దేవాలయంలోనూ సృత్యంచేస్తూ ఉండే అప్పరసల విగ్రహాలు చెక్కబడి ఉన్నవి. ఆ విగ్రహాల ఘోటాలను తీసి ఒక ఆల్బమ్ తయారు చేయిస్తే, ఎన్నో ఉత్తమసృత్యపద్ధతులు, హస్తముద్రలు మనకు

దొరుకుతవి. ఈ విషయంలో గూడా చాలా ప్రయత్నం చేయాలి. ఒక అహమ్మదాబాదు, బీరమ్ గామ్ లోనే మనకు ఎన్నో సమూహాలు దొరుకుతవి. నాట్యకళ, నృత్యకళ రెండూ తోడుతోడుగానే నడుస్తూఉంటవి. సంగీతంలో ధ్వనిచమత్కారమూ ఉంటుంది, భావవ్యంజకత్వమూ ఉంటుంది. అదేవిధంగా నృత్యకళలో గూడా అంగసౌష్ఠ్యవదర్శనమే గాకుండా భావప్రదర్శన శక్తి గూడా ఉంటుంది. నృత్యప్రదర్శనంలోని లావణ్యాన్ని నేను బాల్యంలో (పోర్చుగీసు) గోవాలో చూశాను. కథాకళి నృత్యం వైపుకు కొంతమంది దృష్టి ఆకర్షితమైనది. గోవానృత్యం వైపుకు గూడా మన దృష్టి ప్రసరించాలి. నృత్యకళలో సాంప్రదాయకతత్వంకంటే భావవ్యంజకత్వం ఎక్కువగా ఉంటుందని నా అభిప్రాయం.

మన పూర్వులు నృత్యకళను భక్తికి ఒక అంగంగా అంగీకరించారు. ఈ కళను సాంఘిక రూపంలోనికి మార్చేటప్పుడు, ఉపయోగించే టప్పుడు చాలా ప్రమాదాలను ఎదుర్కొనవలసి వస్తుంది. అందువలన చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. వికారాల ప్రాచుర్యంవల్ల ప్రమాదం కలుగుతుందని కళనే బహిష్కరిస్తా మనకూడదు. వికారాలకు లోను గాక కళావికాసానికి తోడ్పడాలి.

21

ఉ ప స ం హా ర ం

కళను గురించి చాలా వాదానూ. కాని, వాదానూలను కొన్నది సరిగ్గా వ్రాయగలిగా నని ధైర్యం మాత్రం కలిగడం లేదు. నేను కళకూ, కావ్యానికే పరిధియున భేదధావాన్ని పాటించలేదని మీరు ఆక్షేపించవచ్చును. ఆ ఆక్షేపణను స్వీకరిస్తూ, అది దోషంకాదు, గణమే అని మనవి చేస్తున్నాను. ముఖ్యంగా సాహిత్యపరిషత్తులు, కళ, కావ్యము కెంటిలో ఉన్న సామ్యాన్ని, ఆక్షేపణాన్ని ఎక్కువగా గుర్తించాలి. ప్రకృతికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యాన్నిచ్చి నని కెండవ ఆక్షేపణ రావచ్చు. కళాకారుడు సృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేస్తాడు. అతనిది విశ్వామిత్ర సృష్టి. అయినా సృష్టికర్త బ్రహ్మదేవుడు కళాకారులకు కులగురువనే పిషయం మూతం మనం మరచిపోకూడదు.

కళను గురించి ఇంత పుస్తకం వ్రాయడం కంటే దేశం లోని భూమిని, నీటి కాలనూ నదులనూ, వాటిమీద కట్టబడిన వంతెనలనూ, వృక్షాలనూ, వాటి చాటులనూ, ఆ ఛాటులలో నెమరువేస్తూ విశ్రాంతినికొనే పనులనూ పంథం విప్పి నాట్లు మాడే నెమళ్ళనూ, సముద్రతీరానూ, పర్వతాలనుండి క్రిందకు దూకే జలప్రపాతాలనూ, గుహలనూ పరిండిండి బాగా ఉండేదేమో ననుకొంటున్నాను. తీర్థస్థానాలు, దేవాలయాలు, మంటపాలు, మసీదులు, వైష్ణవ జైనదేవాలయాలు ఎంత ప్రసిద్ధిలో, దేశంలోని కళాస్థానాలు, సాంస్కృతికస్థానాలు గూడా అంత ప్రసిద్ధాలే.

గుజరాత్ లోని జనాన్ని, వారి స్వభావాన్ని, వారి ముస్లిమానూ, వారి ఇచారవ్యసహాయాలనూ, వారి ఉత్సాహాలనూ, యాతలనూ, లోకకథలనూ, లోకీతాలనూ, ధార్మిక సప్రచారములనూ, వాటి మగ్గుం తెలుసుకొని వాటిలో సహితమై ఉన్న కళావీణాలనూ, వర్ణించినట్లు చేసి ఎంతో ఉపయోగం ఉండేదనికొంటాను. గుజరాత్ లో ఇరవయ్యే సంవత్సరాలు నివసించినా గుజరాత్ లో అన్ని భాగాలను చూసే అవకాశం నాకు సంక్రాంతం కాలేదు. భవిష్యత్తులో ఎవరో ఒక కళాకారుడు ఆవనిని పూర్తిజేస్తాడని ఆశిస్తున్నాను అనాడు గుజరాత్ ప్రాంతం కొత్త అవతారాన్ని ధరిస్తుంది. భారతీయకళకు సంబంధించిన ఒక అంగం సంపూర్ణంగా వికసిస్తుంది.

కళకు సంబంధించిన కొన్ని విషయాలను సంక్షేప మాత్రంగా చర్చించాను. కళావిభాగాలను ఏర్పాటు చేసుకొని ఒక్కొక్క విభాగంలో ఒక్కొక్కరు సమర్థులైన కళాకారులు వని చేసినప్పుడుగాని నిజమైన కళోపాసన జరుగదు. ఇంతవరకు జరిగింది విఘ్నేశ్వరపూజ మాత్రమే. నేను చర్చించిన విషయాలన్నీ ఒక్కే కళయొక్క భిన్నభిన్నమైన అతర్భాగాలు మాత్రమే. జీవనకళలో పురుషార్థము, ప్రేమ, నిష్ఠ మొదలైన వృత్తులు మాత్రమే ఉంటవి. జీవనకళ తాలూకు ఉపాంగాలను గురించి నప్పుడు ఆ చర్చలోనికి జ్ఞాననిష్ఠ, సత్యపరాయణత్వము, సజ్జనత్యము, బుద్ధివాగల్భ్యము, ఉదారత, సమయజ్ఞాన, రసజ్ఞత, బౌచిత్యము, సహనభూతి, సేవాభావం, త్యాగం, శ్రద్ధ, ఈశ్వరభక్తి మొదలైన అన్ని గుణాలూ వస్తవి. జీవన కళాదృష్టికి, ఈగుణాలకూ సంబంధం ఏమిటని మనం ఆలోచించడం ప్రారంభించాలి.

భిన్న కళావివేచనాన్ని వదిలి ఆదర్శమనే ఆకాశంలో విహారం చేయవలసి వస్తుంది. పైన చెప్పిన గుణాలను పెంపొందించే దైవీశక్తి కనిపింపజేస్తేనే కాని కళావికాసం కలగదని నా దృఢ విశ్వాసం.

ఇంతవరకు బాపూజీ అధ్యక్షతవహించిన అన్ని సంస్థలూ నూతనోత్సాహంతో అద్భుతంగా పనిచేస్తూనే వచ్చినవి. ఈ సంవత్సరం ఈ సాహిత్యపరిషత్తుకు గూడా బాపూజీయే అధ్యక్షత వహించారు. అందువల్ల ఈ సంవత్సరం సాహిత్య రంగంలో గూడా అద్భుతమైన కృషి జరిగి తీరుతుంది. గ్రామాలలోని రైతులకూ, మిల్లులలోని కార్మికులకూ, బ్రాహ్మణాది వర్ణాలవారీకీ, దేవాలయాల పూజారులకూ, హరిజనులకూ పూంజీపతులకూ, సామ్యవాదులకూ, స్వదేశసంస్థానాధిపతులకూ, వారిచే పీడింపబడేవారికి అందరకూ ఒకే ప్రవృత్తిద్వారా పరస్పర సహకారాన్నీ, సహయోగాన్నీ కలిగేటట్లు కళోపాసన ద్వారానే చేయగలుగుతాము. కళోపాసనలో సాంప్రదాయ విభేదాలుండవు. హిందువులనీ, మహమ్మదీయులనీ, ఇంకా ఇతరులనీ భేదం ఉండదు. కళోపాసనలో అందరూ ఏకం కాగలుగుతారు.

